

Borys Grinchenko Kyiv Metropolitan University
Faculty of Romance and Germanic Philology
Linguistics and Translation Department

**Translation project: Rendering author's style in the Ukrainian translation of
historical fiction: The Case of Kristin Hannah's *The Women***

**Перекладацький проєкт: Відтворення авторського стилю в
українському перекладі історичного роману Крістін Ганни *The Women***

Yuliia Lutsyk

PERm-1-24-1.4 d

Research supervisor:
S. Merkulova, Ph.D.

Цим підписом засвідчую, що надані
до захисту рукопис та електронний документ
є ідентичні
01.12.2025

Kyiv 2025

Abstract

This translation project is a translation of Christine Hannah's historical novel "The Women." The aim of the project is to introduce Ukrainian readers to a unique work of art that combines historical context, social issues, and psychological depth of characters. The novel tells the story of Frances "Frankie" McGrattan, a young nurse who served in the US Army Nurse Corps during the Vietnam War, and touches on themes of post-traumatic stress, society's indifference to veterans, and women's self-realization in wartime.

The main task of the translation is to preserve the author's style, convey the cultural and historical context, and convey the emotional impact of the work on the reader. The project examines the features of the historical novel as a genre, the syntactic, lexical-semantic, and stylistic devices characteristic of the text, as well as ways to adequately reproduce them in Ukrainian.

The project consists of an introduction, two chapters, conclusions, a list of sources used, and appendices. The first chapter contains a translation of the novel from English into Ukrainian. The second chapter includes comments on the translation decisions made, justification for the use of appropriate techniques, and reproduction of the stylistic features of the original.

Keywords: historical novel, feminist novel, Vietnam War, female experience, intertextuality, emotional literature

Анотація

Даний перекладацький проєкт є реалізацією перекладу історичного роману Крістін Ганни «The Women». Метою проєкту є ознайомлення українського читача з унікальним художнім твором, який поєднує історичний контекст, соціальну проблематику та психологічну глибину персонажів. Роман розповідає історію Франчес «Френкі» Макграт, молодій медсестри, яка служила у Корпусі медсестер армії США під час В'єтнамської війни, і торкається тем посттравматичного стресу, байдужості суспільства до ветеранів та жіночої самореалізації у воєнний час.

Основне завдання перекладу – зберегти авторський стиль, передати культурний та історичний контекст, а також емоційний вплив твору на читача. У проєкті розглядаються особливості історичного роману як жанру, синтаксичні, лексико-семантичні та стилістичні засоби, характерні для тексту, а також способи їх адекватного відтворення українською мовою.

Проєкт складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Перший розділ містить переклад роману з англійської на українську мову. Другий розділ включає коментарі щодо прийнятих перекладацьких рішень, обґрунтування використання відповідних технік і відтворення стилістичних особливостей оригіналу.

Ключові слова: історичний роман, феміністичний роман, В'єтнамська війна, жіночий досвід, інтертекстуальність, емоційна література.

Contents

Introduction.....	4
Chapter 1. Translation of the novel <i>The Women</i> by Kristin Hannah.....	5
Chapter 2. Kristin Hannah's feminist historical novel in Ukrainian translation: Challenges of Rendering special style of <i>The Women</i>	49
2.1 Genre characteristics and author's style of the novel <i>The Women</i>	49
2.2 Intertextuality in K. Hannah's novel <i>The Women</i>	50
2.3 Rendering intertextuality in K. Hannah's novel <i>The Women</i>	53
2.4 Literary devices in <i>The Women by Kristin Hannah</i>	56
2.5 Rendering literary devices of K. Hannah's historical novel <i>The Women</i> into Ukrainian	57
2.6 Non-standard vocabulary in feminist historical novel <i>The Women</i> by K. Hannah.....	59
2.7. Rendering non-standard vocabulary of <i>The Women</i> by K. Hannah into Ukrainian.....	59
Conclusions.....	61
List of References.....	62
Appendices.....	63

Introduction

The present translation project focuses on translating selected chapters from the novel *The Women* (2024) by the American writer Kristin Hannah, and analysing the techniques used to render the stylistic devices, intertextual elements, emotionally charged vocabulary, military terminology, and feminist narrative features that characterize the novel.

Hannah's novel, *The Women*, belongs to the genre of historical fiction. The narrative revisits the events of the Vietnam War but shifts away from the traditional male-centered portrayal of the conflict. Instead, it focuses on the roles and experiences of women. By reconstructing the past through the intimate perspectives of women, the novel serves as a feminist reinterpretation of historical events.

Translating historical fiction entails more than just delivering factual information about the era, it also requires preserving the emotional tone, narrative rhythm, stylistic nuances, and cultural references integrated into the text. Hannah employs a variety of stylistic devices, including parenthetical constructions, anaphoric and epiphora repetition, exclamatory sentences, and enumeration, to effectively illustrate the psychological states of her characters. A particularly notable aspect of the novel is its intertextual layering: the main storyline is intertwined with letters composed by the characters.

The relevance of the project lies in the growing scholarly and public interest in historical novels that re-examine the past from marginalised perspectives, including those of women, medical workers, and trauma survivors. Feminist historical fiction has become increasingly popular in recent decades, offering new perspectives on war, memory, and identity. As these works gain visibility in global markets, it's important to explore the linguistic and cultural challenges translators face in conveying their emotionally rich narratives.

The project aims to translate selected chapters from *The Women* by Kristin Hannah and analyse the translation techniques used to render stylistic devices, intertextual elements, and emotionally charged vocabulary in the Ukrainian target text.

The objectives of the project are:

- 1) to perform the translation of selected chapters of *The Women* by Kristin Hannah;
- 2) to explore the characteristic features of the historical novel and the feminist historical novel as its subgenre;
- 3) to identify and describe the stylistic devices used in the source text and analyse the techniques applied to render them in the target text;

The material of the project consists of five chapters from Kristin Hannah's novel *The Women*. The source text contained 11,852 words, and translation – about 9,285 words. The project paper includes an introduction, translation, translation analysis, conclusions, references, and appendices.

The translation project is verified in Ukrainian Scientific and Practical Conference 2025 “New Trends in Translation Studies, Philology and Linguodidactics in the Context of Globalisation Processes” (See Certificate in Appendix D).

Chapter 1. Translation of *The Women* by Kristin Hannah

SL Text Seven

The next morning, when Frankie woke up, she was alone in the hooch. She dressed quickly and presented herself at admin at precisely 0800.

She saluted. “Lieutenant McGrath, Major.”

“I heard you were as much help in the ER as a tiara,” the major said, and opened a manila folder. “A nursing degree from some small Catholic women’s college and almost no clinical experience. And you’re young.” She peered at Frankie through black horn-rimmed glasses. “What on earth brought you here, Lieutenant?”

“My brother—”

“Never mind. I don’t care. But I hope to God you aren’t here to say hi to a brother.” Major Goldstein pushed her glasses higher up on her nose. “The Navy and Air Force won’t even let a girl like you in ’Nam. They require training.” She closed the folder, sighed. “Anyway. You’re here. Unready, unprepared, but here. I’m assigning you to Neuro. Night shift. How much damage can you do there?”

“I’ll do my best.” “Uh-huh. Welcome to the Thirty-Sixth Evac Hospital, McGrath. Be the best version of yourself.”

***

Housed in a Quonset hut near the OR, the Neuro ward was a brightly lit, domed space filled with Stryker frame beds. Frankie had never seen the specialized beds before, but she’d learned about them in school and in Basic Training: beds for paraplegics, for

TL Translation Сім

Наступного ранку Френкі прокинулася сама в барі. Швидко одяглася й рівно о 08:00 уже стояла перед адміністраторкою.

Віддала честь.

– Лейтенант МакГрат, майоре.

Майор кивнула, розгортаючи манільську папку.

– Чула, що ти була такою ж корисною у швидкій допомозі, як і твоя тіара, – сухо промовила вона. – Диплом медсестри з якогось там маленького католицького коледжу й майже нуль практики. І ще така молода. – Вона глянула на Френкі поверх темних окулярів у масивній оправі. – Що в біса тебе сюди привело, лейтенанте?

– Мій брат...

– Мене це не хвилює. – відрізала майор. – Сподіваюся, ти тут не просто щоб навідати брата. – Вона поправила окуляри. – В армії чи на флоті тебе б навіть у В’єтнамі не пустили. Там вимагають справжньої підготовки. – Вона закрила папку, зітхнувши. – Але все одно. Ти тут. Без досвіду, без готовності, але тут. Призначаю тебе в неврологію. Нічна зміна. Сумніваюсь, що ти там зможеш наробити багато шкоди.

– Я зроблю все, що зможу.

– Угу. Ласкаво просимо у 36-й евакуаційний госпіталь, МакГрат. Спробуй стати кращою версією себе.

***

Неврологічне відділення містилось у круглій хатині Квонсет, біля операційної. Всередині яскраво освітлений простір з арковим дахом, заповнений ліжками Страйкера. Френкі бачила такі лише на фото й на курсах: спеціальні ліжка для

patients with pelvic fractures, burn patients, or others who couldn't handle much manipulation. Two rows of beds were separated by a wide aisle. Metal tubing ran the length of each wall for hanging IVs. The amount of equipment at each bed was staggering: ventilators, cooling blankets, monitors, IVs. Frankie didn't even recognize most of the machines. The overhead lights were blaringly bright. She heard the whooh-thunk of ventilators, the buzz of EKG monitors.

In the front left corner, an older man in faded fatigues sat at a desk, writing. The only other soldier she saw (standing) was a corpsman at the far end of the ward; he was checking on a patient.

Frankie straightened her posture and tried to look more confident than she felt as she walked over to the man at the desk. "Second Lieutenant McGrath, reporting as ordered, sir."

The man looked up. He had the tireddest eyes she'd ever seen and a face that showed a history of acne. Heavily jowled cheeks blurred his jawline. "Frances, right?"

"Frankie, sir."

"Captain Ted Smith. Doctor. How much nursing experience do you have, Frankie?"

"My RN, sir. And ... some time on the night shift at my local hospital."

"Uh-huh." He stood up. "Walk with me." He strode forward. At the first bed, he paused. Beside him lay a young Vietnamese man, his head wrapped in bandages, through which blood had seeped in a red-brown burst.

"He's Vietnamese," Frankie said, surprised.

"We treat the villagers who are brought in," Captain Smith said.

"Anyway, Frankie, every patient in here is brain-damaged. Most have no pupillary response. You know what that means?"

паралізованих, пацієнтів з переломами таза, сильними опіками та іншими складними травмами, яких краще зайвий раз не чіпати.

Два ряди ліжок розділяв широкий прохід. Уздовж стін тягнулися металеві трубки для крапельниць. Біля кожного ліжка вражаюча кількість апаратури: апарати штучної вентиляції легень, охолоджувальні ковдри, монітори, системи. Більшість із них Френкі навіть не впізнавала. Освітлення було засліплююче яскравим. Чутно було гудіння апаратів вентиляції й монотонне дзижчання кардіомоніторів.

У передньому кутку зліва за столом сидів літній чоловік у вигорілій формі, писав щось. Єдиним, хто стояв, був санітар на іншому кінці палати, він перевіряв стан хворого.

Френкі випросталась і, намагаючись виглядати впевненіше, ніж почувалася насправді, підійшла до столу.

– Друга лейтенантка МакГрат, прибула згідно з наказом, сер.

Чоловік підняв очі. Найвтомленіші очі, які вона будь-коли бачила. Обличчя вкрите слідами акне, щоки запалі.

– Френсіс, так?

– Просто Френкі, сер.

– Капітан Тед Сміт. Я тут лікар. Маєш досвід у нічній зміні?

– Я медсестра, сер. І так, трохи працювала у місцевій лікарні.

– Добре. Ходімо.

Він повів її до першого ліжка. Там лежав молодий в'єтнамец, голова забинтована, бинти вже наскрізь просочені буро-червоною кров'ю.

– Це в'єтнамец? – здивувалась Френкі.

– Так. Ми приймаємо всіх. І солдатів, і місцевих селян, кого привозять. – відповів капітан Сміт. – Але запам'ятай: у всіх пацієнтів тут ураження мозку. У більшості немає реакції зіниць. Розумієш, що це означає?

Before she could answer, he took a slim flashlight out of his breast pocket and shone it into the patient's eyes.

"See that? No reaction. Fixed and dilated. You'd note that in his chart, along with the time and date."

He showed her where and how to make the notation and then handed her the flashlight and walked on, took her past one young American soldier after another who lay naked beneath pale sheets, staring at nothing; most were on ventilators. There were several Vietnamese patients. "This one walked into a rotor," he said at the bed of a man with half his head bandaged and one arm gone. The last bed was occupied by a Black man covered in bandages. He writhed, babbled unintelligibly. Then he screamed as if in pain.

"He's not comatose but not fully conscious, either. He has a chance at some kind of recovery. Most don't, honestly. We've developed the skills to save their bodies, but not their lives," Captain Smith said.

Frankie looked out over the many beds, a split sea of white and metal and men and machines. Each one someone's son or brother or husband.

"We monitor and change dressings and keep them breathing until they can see a neurologist at the Third Field Hospital. You'll learn to see subtle changes in their conditions. But this is an evac hospital. They won't be here long."

"Can they hear me?"

"Good question. Yeah, Frankie. I think they can. I hope so, anyway. You can start an IV?"

"In theory, sir." She felt her own incompetence like a scarlet letter on her fatigues.

"Don't worry, Frankie. You've got heart, I can tell. Skills, I can teach."

Не чекаючи відповіді, він витягнув з кишені ліхтарик і посвітив пацієнту в очі.

– Бачиш? Немає жодної реакції. Зафіксовані, розширені. Відзначиш це в картці: час і дата. Я покажу як.

Він показав, де і що записувати, дав їй ліхтарик і повів далі. Вони пройшли повз ліжка американських солдатів: молодих, із закритими очима, мовчазних, нерухомих. Багато з них були підключені до апаратів ШВЛ. Серед них було кілька в'єтнамців.

– Оцього затигнуло в рот, – сказав Сміт біля пацієнта з перебинтованою головою і ампутованою рукою.

В останньому ліжку лежав чорношкірий чоловік, теж весь у бинтах. Його тіло судомило, він щось нерозбірливо бурмотів, а тоді раптом скрикнув, як від пронизливого болю.

– Він не в комі, але й не при свідомості. Є якийсь шанс, що він частково одужає, – сказав капітан Сміт. – У більшості пацієнтів, якщо чесно, навіть цього немає. Ми навчилися зберігати тіла, але не життя.

Френкі поглянула на довгий ряд ліжок, на переплетіння білого й металевого, на обличчя людей і холодні машини. Кожен із них – чийсь син, брат, чоловік...

– Ми просто доглядаємо їх, змінюємо пов'язки, допомагаємо дихати, доки їх не переведуть до нейрохірурга в Третій польовий госпіталь. Ти навчишся бачити навіть найменші зміни в стані. Але пам'ятай, це евакуаційний госпіталь. Вони тут надовго не залишаються.

– Вони мене чують? – тихо запитала вона.

– Гарне питання. Думаю, так. Сподіваюся на це.

– Ти вмієш ставити крапельницю?

– Теоретично, так, сер... – Френкі відчула, як хвиля невпевненості огортає її, мовби носила на собі червоний напис «некомпетентна».

– Не переймайся, Френкі. Я вже бачу, що в тебе є добре серце. А навичкам можна навчити.

***

April 14, 1967

Dear Mom and Dad,

Hello from the 36th Evacuation Hospital!

I'm sorry it's taken me so long to write. It's hard to express the speed of life over here. I'm either terrified or exhausted most of the time. When my head hits the pillow, I'm out. Turns out you can learn to sleep through anything if you're tired enough. I've been focusing on improving my nursing skills, which were, to put it kindly, subpar. I work long hours on the Neuro ward, where I've been assigned.

I'm learning so much! I spend my shift shining bright lights into my patients' eyes, marking down any pupil dilation, or lack thereof, changing surgical dressings, suctioning wounds, monitoring ventilators, changing IVs, turning paralyzed patients every few hours, pinching or poking places on the bodies to see if they can feel pain. It is every bit as glamorous as it sounds, and Mom, you would definitely have something to say about how I look these days, but my skills are improving. Slowly.

I've made two friends over here. Ethel Flint, an ER nurse from Virginia, and Barb Johnson, a surgical nurse from Georgia. They're keeping me sane. My superior, Captain Smith, is great, too. He's from a small town near Kansas City. You would love him, Dad. He collects watches and loves backgammon.

I miss you. Send me news of the real world. All we get for newspapers over here is the Stars and Stripes, and the only radio is Armed Forces Radio. Suffice it to say that we don't get news about the latest Burton-Taylor brawl.

Please write back soon!

Love you,

Frankie

***

14 квітня 1967 року

Дорогі мамо й тату,

Привіт із 36-го евакуаційного госпіталю!

Вибачте, що так довго не писала. Тут усе настільки швидко й важко, що важко зібрати думки. Я постійно або налякана, або виснажена. Щойно кладу голову на подушку, то одразу відключаюсь. Виявилось, що справді можна спати будь-де й будь-коли, якщо ти справді виснажений. Я щосили стараюся стати кращою в медсестринстві, що, чесно кажучи, у мене поки що так собі виходить. Я працюю довгі зміни у відділенні нейрохірургії, куди мене призначили.

Я так багато вчусь! Цілі зміни я займаюсь тим, що свічу в очі пацієнтам, слідкую за зіницями, змінюю пов'язки, обробляю рани, слідкую за апаратами, перевертаю паралізованих, ставлю крапельниці, перевіряю, чи відчувають вони біль. Звучить не дуже гламурно, правда, мамо? І виглядаю я відповідно, повір. Але навички ростуть. Повільно, але впевнено.

Я вже маю тут двох подруг: Етель Флінт, вона з «швидкої» з Вірджинії, і Барб Джонсон, хірургічна медсестра з Джорджії. Вони допомагають мені не з'їхати з глузду.

Мій начальник, капітан Сміт, теж класний. З маленького містечка біля Канзас-Сіті. Тобі б він сподобався, тату. Колекціонує годинники і грає в нарди. Я дуже сумую за вами. Надсилайте новини. У нас тут тільки газета Зірки і Смуги і армійське радіо. Про цивільний світ ми чуємо небагато.

Чекатиму на відповідь!

Люблю вас,

Ваша Френкі

***

The relative quiet of the Neuro ward was the perfect place for Frankie to improve her nursing skills. She was able to breathe here, to concentrate, to ask questions of Captain Smith, and with practice came the start of confidence. There were few emergencies on this ward; the patients' wounds had already been cared for in the OR. The patients were comatose, but most had other wounds that needed care, too. The quiet gave her time to think, to process, to read the detailed care notes she wrote after checking each patient. The job at the Thirty-Sixth Evac was to get the patients stable enough to go to a field hospital for treatment. Pain management was the task Frankie took the most seriously. Because her patients couldn't speak, she took extra care with each one to assess—and assume—their pain levels.

From a distance, the ward seemed to be full of young men stuck in the hinterland between life and death. Most had little or no reaction to any stimulus, but as Frankie learned the skills it took to care for these men, she began to see them not merely as bodies in pain, but as men hoping for something more. Each soldier made her think of Finley. She spoke to them softly, touched their hands. She imagined each patient lying here, locked in the black void of a coma, dreaming of home.

Now she stood at the bedside of nineteen-year-old Private Jorge Ruiz, a radio operator who had saved most of his platoon. Captain Smith had placed him in the back of the ward, which meant that he wasn't expected to live long enough for transfer.

"Hey, Private," Frankie said, leaning down close, whispering directly into his ear. "I'm Frankie McGrath. I'm one of your nurses."

She pulled a stainless-steel cart closer. It was stocked with sterile gauze, peroxide, and adhesive tape. She'd need to replenish it all for the shift change.

***

Нейровідділення виявилося для Френкі найкращим місцем, щоб навчитися доглядати за пацієнтами. Там було тихо. Вона могла зосередитися, дихати, ставити питання капітану Сміту. І саме з практикою прийшло справжнє розуміння своєї справи.

Тут майже не було екстрених ситуацій. Пацієнтів уже прооперували, але багато хто мав ще й інші рани. У тиші можна було обмірковувати все, перечитати історії хвороб, які вона писала після кожного обходу. Мета 36-го госпіталю стабілізувати пацієнтів, щоби їх можна було безпечно перевести далі.

Найвідповідальнішим завданням для Френкі було знеболення. Її пацієнти не говорили, тож їй доводилося вчитись бачити, помічати — і здогадуватися — хто наскільки страждає.

Вони ніби застрягли десь посередині між життям і смертю. Але поступово Френкі навчилася бачити не просто тіла в комі, а живих особистостей. І кожен із них нагадував їй Фінлі.

Вона часто говорила з ними, тримала за руку. Уявляла, як вони, замкнені у тиші, у темряві коми, мріють про дім.

Сьогодні вона стояла біля ліжка 19-річного рядового Хорхе Руїса, радиста, який урятував більшість свого взводу. Капітан Сміт розмістив його у кінці палати. Це означало, що його вже не переведуть...

— Привіт, рядовий, — прошепотіла Френкі, нахилившись до його вуха. — Я Френкі МакГрат. Одна з твоїх медсестер.

Вона підкотила візок з марлею, перекисом, стрічками. Ліхтар сліпив очі. Обережно потягнулася до ноги Руїса. Торкнулася. Можливо, він щось відчув? Обережно зняла марлю.

The overhead lights blared down on her, making her eyes ache. She reached gently for his leg, wondering if he had any sensation of being touched as she unwrapped the bloodstained gauze.

“This might hurt,” she said gently as she began to pick at the crusty, dried gauze, pulling it out of the pink, jagged wound. She wished she could dampen the gauze to make it free easier, but this way the wound bled, and bleeding was good.

Beneath the gauze, she looked for blackened bits of tissue or green pockets of pus. She leaned forward to smell the wound.

All normal. No infection.

“Looking good, Private Ruiz. A lot of the boys in this room would be envious of a healing like that,” she said as she re-bandaged the wound.

Beside her, the ventilator rose and fell, whooshed and thunked, inflating and deflating his sunken chest.

A commotion at the doors interrupted the quiet. Two bloodied soldiers in dirty, ripped fatigues walked into the ward, shoulder to shoulder.

“Ma’am?” one of them said, stepping close to Private Ruiz. “How is he?”

“He’s in a coma,” she said.

“Will he wake up?”

“I don’t know.”

The other soldier stepped in beside his friend. “He saved our lives.”

“He wanted to go home and be a fireman. Some shit-ass border town in West Texas. I told him he’d never pass the test.” He looked at Frankie. “I gotta tell him I was just yankin’ his chain.”

“He’s hanging on,” she said. It was all the hope she could offer. And it was true. With life, there had to be hope.

“Thank you, ma’am, for taking care of him. Could we take a picture of you with him? For his mama?”

– Це може трохи боліти, – попередила тихо й почала знімати засохлу пов’язку з нерівної рожевої рани. В ідеалі варто було б змочити марлю, але це могло зупинити кровотечу, а кров це хороший знак у цьому випадку.

Вона вдивлялася в рану: чорні ділянки, зелені вкраплення. Потім нахилилася і вдихнула. Нормально. Без запаху. Без інфекції.

– Виглядає добре, рядовий Руїс. Багато хлопців тут могли б позаздрити такому загоєнню, – сказала вона, перев’язуючи ногу.

Апарати шуміли поряд, піднімаючи й опускаючи його худі груди.

Тишу порушив рух за дверима. До палати зайшли двоє солдатів. Вони були закривавлені, брудні, виснажені.

– Міс? – обережно звернувся один, підійшовши ближче. – Як він?

– У комі, — відповіла вона.

– Він... прокинеться?

– Я не знаю.

Інший солдат наблизився. Став навпроти.

– Він урятував нам життя. Мріяв повернутись додому й стати пожежником. У якомусь маленькому прикордонному містечку в Техасі. Я казав йому, що він навіть тести не пройде... – він усміхнувся крізь сльози. – Треба буде сказати йому, що я просто дражнив його.

– Він тримається, – сказала Френкі. Це було все, що вона могла сказати. І це була правда. Надія – найнеобхідніше з усього.

– Дякую вам, міс, що ви з ним. Можна... зробити фото? Для його мами?

“Of course,” she said quietly, thinking how much a picture of Finley would have meant to her family.

She moved closer to the young man, held his limp hand in hers.

The soldier snapped the shot. “He’s lucky to have friends like you,” Frankie said. “Tell his mother he wasn’t alone.” The soldiers nodded solemnly.

One of them took a pin off of his pocket—an insignia of some kind—and handed it to Frankie. “Thanks, ma’am.”

He stared at Ruiz for a moment longer, then left.

Frankie pocketed the pin and looked down at her patient.

“You have some good buddies,” she said, replenishing his IV.

Eight

April 21, 1967

Dear Frances Grace,

I can hardly believe you’ve been there for more than a month. In your absence, the country has gone mad.

Sit-ins. Protests. Raised fists. Believe you me, more than a few of these free love girls are going to wake up in trouble, and where will their dirty-footed lovers be then? In prison or long gone, I’d say. The world changes for men, Frances. For women, it stays pretty much the same.

The President says the protests are prolonging the war.

Your father and I watch the news every night, hoping for a glimpse of you, however silly that is. The soldiers seem to be in good spirits.

With love,

Your mother

PS. I saw an old friend of yours, I can’t recall her name, the frizzyhaired girl from St. Bernadette’s that played volleyball so

– Звісно, – відповіла вона м’яко. В голові думка про те, як багато б для її родини значила хоч одна світлина Фінлі.

Вона підійшла ближче, взяла безсилу руку Руїса у свою. Солдат зробив знімок.

– Йому пощастило, що в нього такі друзі, – сказала вона. – І передайте його матері: він тут не сам.

Солдати кивнули. Один витяг із кишені щось — схоже на медаль, чи нагороду — і простягнув їй.

– Дякуємо, міс.

Він ще мить постояв біля Руїса, а потім пішов.

Френкі поклала медаль до кишені й подивилась на свого пацієнта.

– У тебе класні друзі, – сказала, поповнюючи крапельницю.

Bicim

21 квітня 1967 року

Дорога Френсіс Грейс,

Я ледве можу повірити, що ти там вже понад місяць.

За твоєї відсутності країна збожеволіла.

Сидячі страйки. Протести. Підняті кулаки. Повір мені, чимало з цих дівчат-хіппі опиняться в біді, і де тоді будуть їхні босоногі коханці? У в’язниці або в бігах. Світ змінюється для чоловіків, Френсіс. Для жінок він залишається майже таким самим.

Президент каже, що протести затягують війну.

Твій батько і я щовечора дивимося новини, сподіваючись побачити тебе, хоч як це безглуздо. Солдати, здається, у піднесеному настрої.

З любов’ю,

Мама

PS. Я бачила твою стару подругу, не можу згадати її ім’я, дівчину з кучерявим волоссям із Сент-Бернадетт, яка дуже

poorly— anyway, I saw her in a televised picket line in San Francisco. Her breasts were moving so fast they looked like Sonny Liston's boxing gloves doing battle under a dirty T-shirt. Can someone please explain to me how bouncing breasts advance the cause of freedom?

***

As her shift neared its end and night began to fall, Frankie sat in a chair beside one of her patients, a young man from Oklahoma. She'd been promoted to the day shift two weeks ago.

She closed the book from which she'd been reading aloud. Sometimes a Great Notion.

"Well, Trevor," she said to her patient, "I'm beat. Gotta hit the showers and mess and then bed. It was so dang hot today that the water might be lukewarm." She touched his hand. "You're heading out to the Third tomorrow. I'll miss you."

She gave his hand a squeeze and then went from bed to bed, saying good night to each of her patients with a touch and a whispered, "You're safe now. We will get you home." It was all she could think of to say to men so broken. Then she grabbed her warm can of TaB and headed for her hooch.

It was a hot, dry day in May. The blistering sun had baked the dirt to hardpan and dried out her skin and hair. She was constantly scratching and sweating.

In the hooch, she found Ethel and Barb dressed in civilian clothes— Ethel in a summery dress she'd had made by a Vietnamese woman in Saigon, and Barb in a custom-made black silk ao dai.

Frankie saw her dress laid out on her bed, the one she'd bought at Bullock's: a pretty blue sheath with a Peter Pan collar

погано грала у волейбол. У будь-якому випадку, я бачила її в телевізійній трансляції пікету в Сан-Франциско. Її груди підстрибували так швидко, що здавалися боксерськими рукавичками Сонні Лістона, які б'ються під брудною футболкою. Хтось може мені пояснити, як оголені груди допоможуть справедливості?

***

Коли її зміна добігала кінця і надходила ніч, Френкі сиділа на стільці біля ліжка одного з пацієнтів — молодого хлопця з Оклахоми. Вже два тижні, як її перевели на денні чергування.

Вона закрила книжку, яку читала йому вголос. «Іноді велика ідея».

— Ну що, Треворе, — м'яко сказала вона, — я просто з ніг валюся. Треба б прийняти душ, трохи прибратись і нарешті лягти. Сьогодні така спека була, що вода, певно, ще тепла. — Вона торкнулася його руки. — Завтра тебе переводять до Третього. Я вже сумуватиму.

Вона ніжно стиснула йому руку, а тоді обійшла всю палату від ліжка до ліжка, бажаючи кожному пацієнту доброї ночі. Торкалась їх, схилялась і тихо шепотіла:

— Тепер ви в безпеці. Ми повернемо вас додому.

Це були єдині слова, які вона могла сказати цим зламаним чоловікам.

Потім вона взяла свою теплу бляшанку ТаВ і попрямувала до свого бараку.

Стояв гарячий, сухий травневий день. Сонце палило так, що земля потріскалась, наче камінь, а її шкіра й волосся стали сухими, мов солома. Вона весь час чесалася й пітніла. Ніде було подітись від цієї липкої спеки.

У бараці вона знайшла Етель і Барб, одягнених у цивільний одяг. Етель була у літній сукні, яку їй пошила в'єтнамська жінка в

and matching belt. Something out of the last decade. Her mother had insisted she take it to war “for parties.”

Frankie pushed the dress aside and plopped onto her bed. “I’m exhausted.”

Ethel looked at Barb.

“Are you tired?”

“Dead on my feet.”

“Are you going to sleep or go to Captain Smith’s goodbye party?”

“That’s tonight?” Frankie said, her shoulders slumping.

“Darn.”

“Move it, Frank,” Ethel said.

There was no argument to be made. Captain Smith had been an amazing teacher and superior officer. He’d shown Frankie kindness and patience in teaching her the skills needed to care for the patients in Neuro. She had spent countless hours with him in the ward, even shared a Coke with him a time or two in the O Club. She’d oohed and aahed over pictures of his kids back in the world. No way she would miss a chance to say goodbye.

***

On the day of her first shift in the OR, Frankie paused at the stacked sandbags outside the door, took a deep breath, and walked into the Quonset hut.

Chaos.

Bright lights, music blaring, doctors and medics and nurses shouting instructions, casualties screaming. She saw Jamie, dressed in a bloody gown and masked up, coming toward her. There was blood everywhere, on walls, the floor, faces—dripping, geysering, pooling.

Сайгоні, а Барб у чорному шовковому ао даї, пошитому на замовлення.

Френкі побачила на ліжку свою сукню, яку вона купила в Bullock's: гарну блакитну сукню-футляр з коміром, як у Пітера Пена і ременем в тон. Щось з минулого десятиліття. Її мати наполягала, щоб вона взяла її на війну «для вечірок».

Френкі відсунула сукню і впала на ліжко.

– Я виснажена.

Етель подивилася на Барб.

– Ти втомилася?

– Втомлена до смерті.

– Ти підеш на прощальну вечірку капітана Сміта?

– Це вже сьогодні?, – запитала Френкі, – Чорт забирай.

– Рухайся, Френк, — сказала Етель.

Не було сенсу сперечатися. Капітан Сміт був чудовим вчителем і начальником. Він виявляв до Френкі доброту і терпіння, навчаючи її всьому необхідному для догляду за пацієнтами в неврологічному відділенні. Вона провела з ним незліченну кількість годин у палаті, навіть раз чи два випила з ним колу в О-клубі. Вона захоплювалася фотографіями його дітей, які залишилися в цивільному житті. Вона нізащо не пропустила б нагоди попрощатися.

***

У свій перший день у хірургії Френкі зупинилася біля купи мішків з піском біля дверей, глибоко вдихнула і зайшла в барак.

Суцільний хаос.

Яскраве світло. Гримить музика. Лікарі, медсестри, фельдшери – усі щось кричать. Проте найгірше звучали крики поранених. Френкі побачила Джеймі, він ішов до неї у закривавленому халаті й масці. Кров була всюди: на підлозі, стінах, обличчях. Вона капала, бризкала, збиралася в калюжі.

Patty Perkins, in bloody fatigues, yelled, “You’re in the way, McGrath,” and pushed Frankie aside; she stumbled and hit the wall as two medics carried a litter into the OR.

On it, a soldier—a kid—was sitting up, yelling, “Where are my legs?”

“Just breathe, McGrath,” Jamie said, touching her shoulder gently with his gowned elbow.

She looked up at him, saw his tired eyes above his mask. A gurney wheeled past them, a young man with his guts hanging out. Barb was running alongside the gurney.

“Coming in from Pre-Op.”

Frankie stared at the trail of blood behind the gurney, feeling sickness rise into her throat.

“Okay, McGrath. You know what a DPC is, yes?” Jamie said.

She couldn’t remember.

“McGrath. Focus.”

She knew, of course she did. She’d been tending to them for weeks. “Delayed primary closure. Dirty wounds need to be cleaned. We close them later to prevent infection.”

“Right. Come with me.”

Frankie moved through the OR, realizing halfway across that Jamie was close enough to keep her moving forward. He led her to a young man who lay on a gurney.

“This is a D and I. Debride and irrigate. That’s a frag wound. We need to stop the bleeding and remove the metal fragments and cut away the dead skin. Then we irrigate with saline. We make little holes out of big ones. Can you help me?”

She shook her head.

He stared down at her, said softly, “Look at me.”

She exhaled slowly and looked up at him.

Патті Перкінс, теж у заляпаній формі, крикнула:

– Ти заважаєш, Макграт! – і відштовхнула її вбік.

Френкі спіткнулася й вдарилася об стіну саме в той момент, коли в операційну влетіли медики з ношами. На них сидів солдатик — зовсім хлопчисько — і кричав:

– Де мої ноги?!

– Дихай, Макграт, просто дихай, – сказав Джеймі, лагідно торкнувшись її плеча ліктем в хірургічних рукавицях.

Вона підняла на нього погляд. Його очі, втомлені й уважні, дивилися на неї з-під маски.

Повз промчала каталка, у пацієнта кишки просто висіли з живота. Барб бігла поруч.

– Прямо з передопераційної!

Френкі дивилася на слід крові за ношами й відчула, як її нудить.

– Добре, Макграт. Ти пам’ятаєш що таке ВПЗ, так? – запитав Джеймі.

Вона не могла згадати.

– Макграт. Зосередься. Звісно ж, вона знала. Вона тижнями з цим працювала.

– Відстрочене первинне закриття. Рану треба добре вичистити. Закривати її можна пізніше, щоб не занести інфекцію.

– Саме так. Ходімо зі мною.

Вона пішла за ним через операційну, і лише на півдорозі зрозуміла, що тримається на ногах тільки тому, що він поруч.

Він зупинився біля нош, на яких лежав молодий поранений.

– Це ДіІ. Дебридмент і іригація – чистимо й промиваємо. Осколкова. Маємо зупинити кров, витягти все залізяччя, обрізати мертву шкіру. Потім промиємо фізіологічним. З великих дірок зробимо маленькі. Готова допомогти?

Френкі похитала головою.

Він нахилився ближче. Тихо:

– Подивися на мене.

“No fear, McGrath. You can do this.”

No fear.

“Right. Yes,” she lied. “Yes, of course.”

***

For the next six hours, the doors to Ward Six banged open repeatedly, with medics and corpsmen bringing in the wounded from Pre-Op. Frankie learned that it was called a push.

Now she stood across an operating table from Jamie, both of them capped, gowned, and gloved. Between them lay a young sergeant, whose chest had taken a close-range gunshot. To Frankie’s right was the tray of surgical instruments and supplies.

“Hemostat,” Jamie said. He gave Frankie a moment to study the tray of instruments, and then, “It’s next to the retractor. See it?”

Frankie nodded, picked up the forceps, and handed them to him. She watched, mesmerized, as he repaired the wound, stitched a vein deep inside the man’s chest.

“Allen clamp.” He took the clamp she handed him and went back to work.

By 2200 hours, Frankie was dead on her feet and covered in blood.

“All done,” Jamie said at last, stepping back.

“Last patient!” Barb said, cranking up the radio on a Van Morrison song. Singing along, she crossed the OR and approached Frankie and Jamie. “How did my girl do?” Barb asked Jamie.

Jamie looked at Frankie. “She was great.”

“I told you you could cut it,” Barb said to Frankie, giving her a hip bump.

Patty skidded into place beside Barb. “Good job, Frankie. You’ll be a star in no time.” She slung an arm around Barb. “O Club?”

Вона видихнула, повільно підняла очі.

– Не бійся, Макграт. Ти зможеш.

Не бійся.

– Гаразд. Так, – сказала вона. – Так, звісно.

***

Наступні шість годин двері до шостого відділення постійно відчинялись – медики тягли нових поранених з передопераційної.

Френкі дізналась, що це називається «штовханням».

Вона стояла навпроти Джеймі біля хірургічного столу. Обое в халатах, шапочках, рукавичках. Між ними молодий сержант з вогнепальним пораненням у груди.

Справа від неї лоток із хірургічним інструментом.

– Гемостат, – сказав Джеймі. І, ніби навмисне, дав їй трохи часу, щоб розібратись. – Поруч із ретрактором. Бачиш?

Френкі кивнула, подала інструмент. Вона затамувала подих, спостерігаючи, як він зшиває вену десь глибоко в грудях пацієнта.

– Алленовий затискач.

Він взяв його й знову занурився в роботу.

До десятої вечора Френкі ледве трималася на ногах, з голови до п’ят заляпана кров’ю.

– Готово, – нарешті сказав Джеймі.

– Останній пацієнт! – вигукнула Барб і ввімкнула радіо. З колонок заграв Ван Моррісон. Вона заспівала разом із ним, підтанцювуючи, підбігла до них.

– Як моя дівчинка? Трималася? – запитала вона Джеймі.

Той глянув на Френкі:

– Вона чудово впоралась.

– Я ж казала, що ти витримаєш, – усміхнулась Барб і штовхнула її стегном.

Підбігла Патті:

– Молодець, Френкі. Скоро ти будеш зіркою. – Вона обійняла Барб. – У «О-клуб»?

Barb pulled down her mask. “You got it. See you there, Frankie?”

Frankie was so tired she could barely nod.

Barb and Patty put arms around each other’s shoulders, kept each other standing as they headed for the doors.

Jamie pulled off his surgical cap and called for a medic to take the patient to Post-Op. When the gurney was wheeled away, Jamie and Frankie were left alone in the OR, facing each other.

“Well?” he said, giving her a steady look. She knew somehow that it mattered to him, how she felt about tonight.

“I have a long way to go,” she said. Then she smiled at him. “But, yeah.”

“There are men going home to their families because of us. That’s about all we can hope for.” He moved closer. “Come on, I’ll buy you a drink.”

“I don’t really drink.”

“Then you can buy me one.”

After they discarded their scrubs and caps and gloves, he took her hand and led her out of the OR.

She found herself leaning into him as they walked. She’d never had a serious boyfriend, never made love. Back in the world, it had seemed important to be a good girl, to make her parents proud, but honestly, the horror she saw here every day made the rules of polite society seem unimportant.

***

Not surprisingly, the O Club was packed with people, all of whom looked exhausted and beaten up after tonight’s push. But they were done now and needed to unwind. Ethel was seated at a table alone, smoking a cigarette; Barb was on the makeshift dance floor in some man’s arms, barely moving to the music. It looked more like they were holding each other upright than dancing. Some guy in the corner was strumming a ukulele.

– Аякже. – Барб скинула маску. – Побачимось там, Френкі? Френкі лише кивнула, говорити сил не було.

Барб і Патті, обійнявшись, потяглися до дверей.

Джеймі зняв шапочку, викликав медбрата відвезти пацієнта до післяопераційної. Коли ноші викотили, в кімнаті лишилися лише він і Френкі.

Він подивився їй у вічі:

– Ну?

Їй раптом стало зрозуміло, що для нього справді важливо, що вона думає про все, що відбулося.

– Я ще далеко не на рівні, – зізналась вона. Але усміхнулась. – Але все добре.

– Завдяки нам ці хлопці повертаються додому. Це найбільше, чого ми можемо хотіти. – Він зробив крок ближче. – Пішли, я куплю тобі щось випити.

– Я не п’ю.

– Тоді пригостиш мене.

Коли вони скинули халати, шапочки, рукавички, він узяв її за руку і повів з собою.

Вона майже несвідомо притулилася до нього, поки вони йшли. У неї ніколи не було справжнього хлопця. Вона ніколи не кохалася. У нормальному житті здавалося важливим бути «хорошою дівчинкою», не розчарувати батьків. Але жах, який вона бачила тут щодня, робив ті правила якимись... далекими. Ніби з іншого життя.

***

Не дивно, що клуб О був забитий вщент. Усі виглядали виснаженими, змученими після важкого дня. Але роботу було завершено, тож час трохи розслабитися. Етель сиділа одна за столом, курила сигарету. Барб танцювала з якимось чоловіком, ледь погойдуючись у такт музиці, радше трималися одне за одного, ніж справді танцювали. У кутку якийсь хлопець бринькав на укулеле.

Jamie led Frankie to Ethel's table and pulled out a chair for her. Frankie practically fell into it. Then he headed to the bar for drinks.

"Well?" Ethel asked, offering Frankie a cigarette.

Frankie took it, lit it off of Ethel's.

"I didn't kill anyone."

"Hell, Frank, that's a great first day in the OR." She sighed. "Triage was brutal. Charlie really tore the shit out of those boys. Every single expectant died."

Ethel held Frankie's hand for a moment, both giving and receiving comfort. Then she stood up. "I can't stand it in here tonight. I'm going to the hooch for quiet, maybe write my dad a letter. You?"

Frankie glanced at Jamie, who was headed back from the bar. "Jamie's —"

"Married."

Frankie looked up at Ethel. "Married? What? He never said..."

Ethel touched her shoulder. "Be careful, Frank. Not everything the world teaches women is a lie. You don't want to get a reputation over here. I know I'm a good Baptist girl and far from cool, but some things are simply true, no matter how much the world changes. Think carefully who you climb into a cot with."

Frankie watched Ethel walk out of the O Club.

Moments later, Jamie sat down beside Frankie, scooted in close, offered her a Fresca. "I got you this, but I seriously recommend the whiskey."

"Do you?" She sipped the lukewarm soda.

"There's a hotel in Saigon," he said. "The Caravelle. It has a great rooftop bar. You'd love it. Soft beds. Clean sheets."

Frankie turned to him.

"You should wear a ring, you know."

Джеймі підвів Френкі до столу, де сиділа Етель, і відсунув для неї стілець. Вона майже впала на нього від втоми. Джеймі пішов до бару.

— Ну що? — запитала Етель, простягаючи сигарету.

Френкі взяла її, запалила від тієї, що була в Етель.

— Я нікого не вбила.

— Чорт, Френк, як для першого дня в операційній це непоганий результат, — зітхнула вона. — На тріажі було справжнє пекло. Чарлі буквально шматував цих хлопців. Ті, хто мусили чекати загинули.

Етель на мить взяла Френкі за руку. В очах читалась підтримка і прохання. Потім піднялася.

— Не витримаю більше ні хвилини тут. Піду в барак, трохи побуду наодинці. Може, батькові листа напишу. А ти?

Френкі глянула на Джеймі, що повертався з бару.

— Джеймі...

— Одружений.

Френкі різко звела погляд на Етель.

— Одружений? Що? Він нічого не казав...

Етель поклала руку їй на плече.

— Обережніше, Френкі. Не всі «уроки», які світ втовкмачує жінкам брехня. Тобі не потрібна репутація легкої здобичі. Знаю, я баптистка, не з крутих, але є речі, які залишаються правдою, хоч як би не змінювався світ. Добре подумай, з ким ідеш у ліжку.

Френкі проводжала поглядом Етель, що виходила з клубу.

За хвилину Джеймі сів поруч, підсунувся ближче і простягнув пляшечку Fresca.

— Я приніс тобі це, але, чесно, краще випити віскі.

— Справді? — Вона зробила ковток теплої лимонади.

— У Сайгоні є готель, — сказав він. — Caravelle. Бар на даху просто казка. Тобі сподобається. М'які ліжка. Свіжі простирадла.

Френкі повернулася до нього.

— Ти мав би носити обручку, знаєш.

His smile faded.

“McGrath—”

“When were you going to tell me?”

“I figured you knew. Everyone knows.”

“What’s your wife’s name?”

He sighed. “Sarah.”

“Do you have children?”

“One,” he said after a pause. “Davy.”

Frankie closed her eyes for a moment, then opened them.
“Do you have a picture?”

He took out his wallet, pulled out a photograph of a tall, slender woman with bouffant hair, holding a towheaded boy with plump cheeks and marshmallow arms and legs.

He put the photograph away. There was a silence between them now, a quiet steeped in Frankie’s disappointment. “It ... doesn’t have to have anything to do with ... this. Us. Here.”

“You disappoint me,” she said.

“I...”

“Don’t tell me lies, Jamie. Respect me, please. I believe in oldfashioned things. Like love and honesty. And vows.” She downed her soda so fast it burned her throat. Then she stood up. “Good night.”

“Don’t run off, McGrath. I’ll be a gentleman. Scout’s honor.”

“I believe we’ve already determined that you were never a Scout.”

“Yeah,” he said. “But I could use a friend tonight.”

She knew how that felt. She wondered if it had been the photograph of his child that stole his smile and made him sad. Slowly, she sat down beside him. The truth was she liked him; too much, maybe, and she needed a friend tonight as much as he did.

“How long have you been married?”

Усмішка зникла.

– Макграт...

– Коли збирався мені сказати?

– Я думав, ти вже знаєш. Всі ж знають.

– Як звати твою дружину?

Він зітхнув.

– Сара.

– І що, діти є?

– Один. – Пауза. – Дейві.

Френкі на мить заплющила очі. Потім подивилась на нього:

– Покажеш фото?

Він витягнув гаманець і подав їй світлину: струнка, красива жінка з пишним волоссям тримала малюка – білявого хлопчика з кругленькими щоками та пухкими рученятами.

Він сховав фотографію. Між ними запала мовчанка, атмосфера напружена.

– Це... це не має стосунку до цього. До нас. До того, що тут.

– Ти мені збрехав, – тихо сказала вона.

– Я...

– Не треба брехати, Джеймі. Поважай мене. Я все ще вірю в старомодні речі. У кохання. У чесність. В обіцянки. – Вона швидко допила лимонад, аж горло запекло. Потім підвелася. – Добраніч.

– Не йди, Макграт. Я поводитимусь як джентльмен. Честь скаута.

– Гадаю, ми вже з’ясували, що скаутом ти ніколи не був.

– Так, – сумно усміхнувся він. – Але зараз мені справді потрібен хтось поряд.

Вона розуміла, про що він. І знала, що самотність може бути дуже важкою. Може, ця фотографія і була причиною, чому він такий сумний. Повільно вона сіла назад. Його присутність завдавала болю, але й заспокоювала.

– Скільки ви одружені?

“Four years.” He looked down at his drink. “But...”

“But what?” she asked, knowing it was a dangerous question. They were a long way from home here, in a world that felt impossibly fragile. Lonely.

“Sarah got pregnant the first time we had sex. At a dorm party in her senior year. I was in med school. It never occurred to either one of us not to get married.”

“And...”

“I’m a good guy, McGrath.”

She stared at him, feeling strangely bereft. As if a chance had been lost before she’d even known of its existence. “And I’m a good girl.”

“I know that.”

Between them, a silence fell. Then Frankie forced a smile.

“Sarah must be a saint to put up with your sorry ass.”

“That she is, McGrath,” he said, looking at her sadly. “That she is.”

***

May 16, 1967

Dear Mom and Dad,

I am training to be a surgical nurse now.

I want to be good at this more than I’ve ever wanted anything. It’s a good feeling to love what you do.

The countryside is beautiful here. A kind of green I’ve never seen before, and the water is a stunning turquoise. We are in the monsoon season now, but so far that just means flashes of hard rain that come and go, leaving sunshine behind. No wonder everything is so green.

I’m taking lots of pictures and can’t wait to share this all with you. Then you’ll understand.

How’s life back in the world?

Love you,

– Чотири роки. – Він глянув у келих. – Але...

– Але що? – Її запитання було ризикованим. Вони були далеко від дому, у світі, що тріщав по швах.

– Вона завагітніла після першої ночі разом. Студентська вечірка, її останній курс. Я тоді ще був у медуніверситеті. Ми навіть не думали про інші варіанти.

– І?..

– Я порядний чоловік, Макграт.

Вона подивилась на нього й відчула, як щось усередині обірвалося. Шанс, про який вона й не здогадувалась, щойно зник.

– А я – порядна жінка.

– Я знаю.

Між ними знову запала тиша. І тоді Френкі змусила себе посміхнутись.

– Сара, мабуть, свята, якщо терпить такого жалюгідного типа, як ти.

– Так, Макграт, – тихо сказав він. – Саме так.

***

16 травня 1967 року

Мої любі, мамо й тату,

Зараз тренуюсь бути хірургічною медсестрою. Я дуже хочу досягти в цьому успіхів. Приємно, коли справді любиш те, чим займаєшся.

Тут неймовірна природа. Я ніколи не бачила такого насиченого зеленого кольору, а вода як бірюза. Зараз у нас сезон дощів, але поки що це просто короткі зливи, які швидко проходять і залишають по собі сонце. Не дивно, що все таке яскраве.

Я роблю багато фотографій і не можу дочекатися, щоб показати їх вам — тоді ви все самі побачите.

Як у вас справи вдома?

Люблю вас.

F

*PS. Please send hand lotion and crème rinse and perfume.
And a new St. Christopher medal.*

***

May 31, 1967

Dear Frances Grace,

I think about you all the time. I light a candle for you every Sunday, and I know your father sometimes sits in your Bug, with his hands on the steering wheel, staring at the garage wall. What he is thinking, I can only guess.

It is a strange world we are all in. Volatile and uncertain. We— Americans, I mean—can't seem to talk to each other anymore, our disagreements seem insurmountable.

I imagine it would feel wonderful to be good at something that mattered. That is something that too many of the women of my generation didn't consider.

*With love,
Your mother*

Eleven

Jamie lay in a Stryker bed in Neuro, naked beneath a sheet, his face bandaged so completely that only one closed eye could be seen. A tube snaked into his nostril. A ventilator kept him breathing. Whoosh-thunk. Another machine monitored his heartbeat.

Rob, the surgeon, had done what he could, and then stepped back, shaking his head, saying, "I'm sorry, Frankie. I'll write to his wife tomorrow. You should say goodbye."

Ф.

P.S. Будь ласка, надішліть мені крем для рук, кондиціонер для волосся, парфуми... і нову медаль святого Христофора.

***

31 травня 1967 року

Дорога Френсіс Грейс,

Я постійно думаю про тебе. Щонеділі запалюю свічку за тебе, а тато іноді просто сидить у твоєму "Жучку", тримається за кермо і дивиться в стіну гаража. Про що він думає не знаю, можу тільки здогадуватись.

Світ зараз дуже дивний. Нестабільний, непевний. Ми, американці, наче розучилися розмовляти одне з одним. Наші суперечки стали занадто глибокими.

Я думаю, як це, досягти успіху в чомусь справді важливому. Жінки мого покоління рідко про це замислювалися...

*З любов'ю
Твоя мама*

Одинадцять

Джеймі лежав на ліжку Страйкера у нейрохірургії, голий під простирадлом. Усе обличчя в бинтах, видно тільки одне закрите око. З носа стирчала трубка, а вентилятор допомагав йому дихати. Бух-бух – апарат стежив за серцем.

Роб, хірург, зробив усе, що міг. Потім просто відійшов, похитав головою й тихо сказав:

– Мені шкода, Френкі. Завтра я напишу його дружині. Попрощайся з ним.

Now Frankie sat by Jamie's bed, held his hand. The heat of his skin indicated that an infection was already taking hold. "We'll get you to the Third, Jamie. You hang on. You hear me?"

Frankie's mind played and replayed the last thing Jamie had said to her. I love you, McGrath.

And she'd said nothing.

God, she wished she'd told him the truth, wished they'd kissed, just once, so she could have that memory.

"I should have..." What? What should she have done? What could she have done? Love mattered in this ruined world, but so did honor.

What was one without the other? He was married and Frankie knew he loved his wife.

"You're strong," she said, her voice strained. The nurse in her knew no one was strong enough for some injuries; the woman in her longed to believe in an impossible recovery.

"Lieutenant? Lieutenant?"

The voice seemed to come from far away. Scratching, irritating, a thing to brush off.

She realized a pair of medics were standing beside her. She noticed belatedly that one had laid his hand on her shoulder.

She looked up at him. How long had she been here? Her back ached and a headache throbbed behind her eyes. It felt like hours, but it hadn't been long at all.

"The bird's here. He's being medevaced to the Third. A neuro team is standing by."

Frankie nodded, pushed her chair back, and stood. For a second, she was shaky on her feet.

The medic steadied her.

She saw the duffel bag at his feet. "Those are Jamie—Captain Callahan's things?"

"Yes, ma'am."

Френкі сиділа біля його ліжка, тримаючи його за руку. Шкіра вже гаряча, значить інфекція бере своє.

— Ми веземо тебе в Третю, Джеймі. Тримайся, чуєш? Тримайся.

Її мозок продовжував знову й знову відтворювати його останні слова: Я люблю тебе, МакГрат.

А вона — нічого.

Нічогісінько.

Боже, як їй хотілося сказати йому правду. Як їй хотілося хоча б раз його поцілувати. Хоча б раз, щоб залишився спогад.

«Я мала...» Що? Що вона мала зробити? Що могла?

Кохання мало значення в цьому розтросченому світі так само, як і честь. Але що варта честь без кохання? Він був одружений. І вона знала, що він любив свою дружину.

— Ти сильний, — прошепотіла вона, голос ледь тремтів.

Головою вона розуміла: є рани, які не витримати навіть найсильнішому. Але інша її сторона, нерациональна, відчайдушно вірила в диво.

— Лейтенанте? Лейтенанте?

Голос звучав десь здалеку, дратував. Хотілося просто відмахнутись. Вона підвела очі, двоє медиків стояли поруч. Один тримав руку їй на плечі.

Скільки вона тут просиділа? Спина нила, голова розколювалась. Здавалося, пройшли години, хоча минуло зовсім трохи.

— Гелікоптер уже тут. Його везуть у Третю. Команда нейрологів уже чекає.

Френкі кивнула, відсунула стілець і підвелася. Ноги на мить підкосились.

Один із медиків підтримав її.

Біля його ніг лежав баул.

— Це речі капітана Каллахана?

— Так, мем.

Frankie reached into her pocket and pulled out a felt-tipped marker and the small gray stone she'd been given by the young Vietnamese boy. It seemed like a lifetime ago that he'd pressed it into her palm. It had become a talisman for her. She wrote You fight on one side of the stone and McGrath on the other. She slipped it into his duffel bag.

She leaned over and kissed his bandaged cheek, felt the heat of his fever, and whispered, "I love you, Jamie."

Slowly, she drew back, straightened. It took every scrap of strength she possessed to step back while they prepped him to leave and then rushed him out of the OR and toward the helipad.

Halfway to the helipad, Frankie heard the medic yell, "Code," and saw him begin chest compressions.

Jamie's heart had stopped.

Frankie screamed, "Save him!"

They lifted Jamie onto the waiting helicopter; the medic jumped aboard, continued chest compressions as the helicopter lifted up slowly.

Frankie stood there, staring up into the Dust Off.

She saw the medic stop compressions, pull his hands back, shake his head.

"Don't stop! He has a strong heart!" she screamed, but her voice was drowned out by the whirl of the rotors. "Don't stop!"

The helicopter flew up and away, merged into the darkness of the night, and became a distant whirl of sound, and then even that was gone.

Gone.

How could his heart stop? His beautiful, beautiful heart ...

She closed her eyes, felt tears streak down her cheeks. "Jamie," she said in a cracked voice.

Френкі засунула руку в кишеню, витягла фломастер і маленький сірий камінчик. Той самий, що їй колись дав малий в'єтнамський хлопчик. Наче ціла вічність тому. Вона берегла його, як талісман.

На камені вона написала: «Борись з одного боку, а МакГрат – з іншого».

Потім обережно поклала його в мішок.

Френкі нахилилася, торкнулася губами забинтованої щоки: гарячої, пульсуючої від лихоманки.

– Я люблю тебе, Джеймі, – прошепотіла.

Вона повільно відступила. Стиснула в собі всі сили, щоб триматися, поки його готували до транспортування. Його винесли прямо на гелікоптерний майданчик.

На півдорозі медик раптом крикнув:

– Код!

І почав непрямий масаж серця.

Серце Джеймі зупинилось.

– Рятуйте його! – закричала Френкі.

Вони завантажили його в гелікоптер. Медик стрибнув услід, продовжуючи натискати на груди, поки машина здіймалась у повітря.

Френкі стояла й дивилась услід. Дивилась, як медик нарешті зупинився, відвів руки, похитав головою.

– Не зупиняйтесь! У нього сильне серце! – кричала вона, але її голос заглушив гул роторів. – Не зупиняйтесь!

Гелікоптер злетів у темряву. Зник.

Просто зник.

Як так? Зупинилося його серце? Його прекрасне, сильне серце...

Френкі заплющила очі. Сльози текли по щоках.

– Джеймі... – прошепотіла, голос ледь не зірвався.

All she wanted was one more minute, just a look, a second to tell him that he hadn't been alone in what he felt, that in a different world, a different time, they could have come together.

The pounding thud of outgoing mortar shells and rockets was all that remained, steady as the beat of her heart. When she turned away, Barb was there, waiting. She opened her arms wide.

Frankie walked into her friend's embrace, let herself be held for as long as she dared.

Arms around each other, they headed to the O Club. As always, the smell of smoke wafted outside. Inside, music.

"We Gotta Get Out of This Place." Their newest anthem.

Barb pushed the beaded curtain aside.

Inside, there were probably a dozen people gathered in small groups. No one was laughing or singing or dancing, not on this night, not in the wake of what had happened to Jamie. Some things could be parted away, pushed aside by booze and drugs and momentarily forgotten. Not this.

Barb snagged a bottle of gin from the bar and then led the way to a ratty sofa and sat down.

"I imagine you're ready for a real drink now."

Frankie sat down next to her friend, leaned against her.

Barb took a big chug of gin and handed Frankie the bottle.

Frankie stared at it for a moment, almost said, No thanks, and then thought: What the hell?

She reached for the bottle, took a long, fiery swig, and almost gagged. It tasted like isopropyl alcohol. It was even worse than the whiskey she'd drunk—with Jamie—on her first night here.

You're safe, McGrath ... I've got you.

Barb took a drink.

Все, чого вона хотіла – хвилину. Одну. Просто сказати йому, що він був не сам. Що вона відчувала те саме. Що в іншому світі, в іншому часі... вони могли б бути разом.

А замість того лишилися лише вибухи мін і ракет. Ритмічні, як удари її власного серця.

Коли вона нарешті відвернулась, Барб уже чекала.

Вона вже чекала з широко розпростертими обіймами обійми.

Френкі одразу ж ринулась до неї, дала собі волю розчинитися в обіймах.

Рука об руку вони рушили до клубу «О». Назовні тягнуло димом. Усередині грала музика.

– Нам треба вибратись із цього місця, – сказала Барб. Їхній новий слоган.

Барб відкинула вбік вишиту бісером завісу.

Усередині не більше десятка людей, усі стоять розбившись по групах. Ніхто не сміявся, не співав, не танцював. Не цього разу. Не після Джеймі. Щось можна було втопити в алкоголі, викинути з пам'яті на один вечір. Але не це.

Барб вихопила з бару пляшку джину, потягнула Френкі до старого дивану.

– Гадаю, ти вже готова до чогось міцнішого.

Френкі сіла поруч, притулилась.

Барб зробила великий ковток, передала пляшку.

Френкі взяла її. Хвилику подумала сказати: Ні, дякую. Але подумала: Та до біса все.

Зробила довгий ковток. Горло обпікло, вона майже захлинулась.

На смак чистий спирт. Гірше, ніж те віскі, яке вона пила — з Джеймі — в першу ніч.

– Ти в безпеці, МакГрат... Я поруч.

Барб зробила ковток.

“To Jamie,” she said quietly. “He’s tough, Frankie. He could make it.”

To Jamie, Frankie thought, forcing herself to take another drink. She needed something to dull this pain. She closed her eyes, but in the darkness of her mind, all she saw was the medic stopping compressions.

Frankie wanted, just for a moment, not to be a nurse, not to be serving in a war, not to have worked in Neuro, not to know what Jamie’s injuries and stopped compressions meant.

“There’s something else,” Barb said. “I hate to bring it up now...”

“What?” Frankie said tiredly.

“My DEROS came today. I’m outta here on December twenty-sixth.”

Frankie had known this was coming, but still it hurt. “Good for you.”

“I can’t do another tour.”

“I know.”

Finley. Ethel. Jamie. Barb.

“I’m so tired of goodbyes,” Frankie said quietly, squeezing her eyes shut to keep from crying. What good were tears? Gone was gone. Crying didn’t change it.

“To Jamie,” she said again, more to herself than to Barb, reaching for the bottle of gin.

***

September 30, 1967

Dear Ethel,

I don’t know how to write this letter, but if I don’t say the words to someone, I’ll keep lying to myself. Jamie is gone.

I can’t seem to breathe when I think about losing him. I want to believe he will survive, will make it home to his family, but how can I believe that with what we’ve seen? His wounds were ...

– За Джеймі, – прошепотіла вона. – Він сильний, Френкі. Він витримає.

– За Джеймі, – подумала Френкі, силуючи себе зробити ще один ковток. Їй потрібно було якось приглушити цей біль. Вона заплющила очі, але замість темряви побачила, як лікар припиняє масаж серця.

На мить їй закортіло бути кимось іншим – не медсестрою, не солдаткою, не людиною, яка працює в нейрохірургії і знає, що означають такі поранення, що означає зупинити компресії.

– Є ще дещо, – озвалася Барб. – Не хочу зараз про це...

– Що? – втомлено спитала Френкі.

– Сьогодні мені прийшов ДЕРОС. Я їду звідси двадцять шостого грудня.

Френкі знала, що це станеться. Але всередині все одно наче все обірвалось.

– Я рада за тебе.

– Я не вивезу ще одну ротацію.

– Знаю.

Фінлі. Етель. Джеймі. Барб.

– Я так втомилась від цих прощань, – прошепотіла Френкі, міцно заплющивши очі, щоб не дати сльозам вирватись. Але навіщо ті сльози? Вони нічого не змінять. Сталося і все.

– За Джеймі, – повторила вона вже більше для себе, ніж для Барб, і потягнулася до пляшки джину.

***

30 вересня 1967 року

Дорога Етель,

Я не знаю, з чого почати, але якщо я цього не напишу, то й далі брехатиму собі.

Джеймі більше немає. Мені важко дихати, коли я думаю про це. Я хочу вірити, що він виживе і повернеться додому до своєї сім’ї. Але після всього, що я бачила... Його поранення були...

well, you know what it looks like. And I did my time in Neuro. Anyway, I am tired of losing people.

It's been three days since he was hurt and it's all I can do to get out of bed. I'm not crying, not sick to my stomach. I'm just ... numb, I guess. Grief tears me apart when I stand.

They need me in the OR. I know that's what you'll say. It's what Barb says. I am trying like hell to care about that. But how can I walk into the OR and know he won't be there? I'll reach for him, call out to him, and someone else will answer.

You'd think, after losing my brother, I'd be a little more durable.

He wasn't even mine. I keep thinking of his wife and his son. I want to reach out to them, ask if he made it, but it wouldn't be right. It's not my place. And he'll reach out to me if he can, won't he? Maybe not ... Like I said, he was never mine.

I miss you, girl. I could use your steadiness now, maybe one of your stories about galloping your horse through autumn leaves ... or even one of your lectures on barbecue as a noun.

*Hope all is well back in the world.
Love you,
F.*

***

October 9, 1967

Dear Frank,

My heart breaks. For Jamie, for his son and his wife, and for you and all of the men he would have saved.

Damn war. I remember how I felt when I lost Georgie. I don't think there's a word for that kind of grief. But you know what I'm going to say. It's 'Nam.

Ми й сама знаєш, як це виглядає. І я не перший день у нейрохірургії. Я втомилась втрачати людей.

Минуло три дні з моменту, як його поранили, а я досі ледве змушую себе вставати з ліжка. Я не плачу. Мене не нудить. Я просто... ніби відмерла зсередини. Горе рве мене на шматки, коли я просто стою.

Я знаю, ти скажеш, що я потрібна в операційній. І Барб теж каже. Я стараюсь не думати про це. Але як мені туди зайти і знати, що його там вже не буде? Я протягну руку, покличу його, а відгукнеться хтось інший.

Після втрати брата я думала, що мене це так не торкатиме.

Він навіть не був моїм. Але я весь час думаю про його дружину. І про його сина. Хочу написати їм. Запитати, чи він вижив. Але... це не моє місце. Якщо зможе він сам знайде спосіб мені сказати. А може і ні. Як я вже сказала... він ніколи не був моїм.

Я сумую за тобою, дівчинко. Мені дуже бракує твоєї сили. Твоїх історій про те, як ти скачеш на коні серед осіннього листя. Навіть твоїх лінгвістичних лекцій про фонетичний розбір слова барбекю.

*Сподіваюсь, у вас там усе спокійно.
З любов'ю,
Ф.*

***

9 жовтня 1967 року

Дорога Френкі,

Моє серце розривається. За Джеймі. За його дружину і дитину. За тебе. За всіх, кому він міг би ще допомогти. Клята ця війна.

Я пам'ятаю, як втратила Джорджі. Для такого болю немає слів. Але ти знаєш, що я скажу. Це В'єтнам. Тут ми

You meet people, you form these bonds that tighten around you, and some of the people you love die. All of them go away, one way or another. You don't carry them around with you over there, you can't. There isn't time, and the memories are too heavy. You'll always have the piece of him that was yours and your time together. And you can pray for him. One way or another, Frank, he's gone for you, and you know that. As you said, he was never your guy, no matter how much you loved him.

For now, just keep on keepin' on, Frank.

Sending peace and love, girlfriend.

E

***

October 13, 1967

Dear Ethel,

Today it's hot enough to roast meat on the hooch floor, I swear to God. I'm sweating so much I have to keep wiping my eyes.

Thanks for your letter about Jamie.

You're right. I know you're right.

I can't keep thinking about him. Wishing, remembering, replaying the choices we both made over and over. Fortunately for me, the 36th has been quiet for the past week. But maybe that's not good. Too much time to think.

I guess I have to feel lucky to have known him, and to have learned from him. Too damn many lessons to learn over here, but the one that's for sure is this: life is short. I'm not sure I ever really believed that before.

I do, now.

Thanks for being there for me, even from half a world away. I sure would love another picture from home. I miss you.

Luv

зустрічаємо людей, прив'язуємось до них, вони стають частиною нас... і врешті йдуть. Усі йдуть. І ти не можеш забрати їх із собою. Часу немає. А спогади важать занадто багато. Та частинка, яка належала тільки тобі, вона з тобою. І моменти, які ви провели разом, вони залишаться. І ти можеш молитися за нього. Але, Френкі, ти знаєш: він пішов. Він ніколи не був твоїм, не офіційно. Хоч як сильно ти його любила.

Тримайся, подруго. Я з тобою.

З любов'ю й миром,

E.

***

13 жовтня 1967 року

Дорога Етель,

Сьогодні така спека, що можна яєчню смажити просто на підлозі. Я вся наскрізь змочка.

Дякую за лист про Джеймі.

Ти маєш рацію. Я знаю, що ти маєш рацію.

Але я не можу його відпустити. Я весь час згадую, думаю, прокручую в голові всі наші розмови, всі рішення, кожен вибір. На щастя, у нас був тихий тиждень. А може, й на гірше. Я забагато думаю.

Але я вдячна, що знала його. І багато в чому вчилась у нього. Життя коротке. Знаєш, раніше я думала, що це просто слова.

А тепер знаю, що це правда.

Дякую, що ти поруч. Навіть за пів світу.

Я скучаю.

Надішли мені ще хоч одну фотку з дому.

Люблю тебе

Frankie put down her pen, took a sip of warm TaB, and folded up the piece of thin blue stationery. Leaning sideways, she put the letter on her bedside chest, beside the stack of letters from home she'd been rereading.

She should write to her parents, too. She hadn't written in days, unable to find the words to put a pretty spin on her life over here. She could write and say she was safe, she supposed. That was what they wanted to hear. Although, in truth, that was what her mom wanted to hear. She had no idea what her dad wanted from her anymore. He hadn't written a single letter.

According to her mother's frequent letters, everyone back in the world was talking about music and hippies and the so-called Summer of Love. The Summer of Love. (There wasn't so much as a mention of it in the Stars and Stripes.) It was vaguely obscene. As if boys weren't dying by the boatload over here.

She leaned back against the wall and closed her eyes, hoping to fall asleep. She wanted to dream about Jamie—it had become comforting in a sick kind of way, obsessively remembering him—but now, instead, she thought about Barb's DEROS, coming up in December.

How could she survive over here without her best friend?

A knock at the hooch door woke her up.

"Come in."

The door opened. A young private stood there, looking nervous, his knobby Adam's apple bobbing up and down. "Lieutenant McGrath?"

"Yeah?"

"Major Goldstein would like to see you."

"When?"

"Now."

Frankie nodded and got slowly to her feet. She reached down for her shoes and put them on.

Френкі поклала ручку, зробила ковток теплого чаю і обережно згорнула блакитний лист. Вона поклала його поруч зі стосом інших листів, які перечитувала знову і знову.

Треба було б написати й батькам. Вона давно цього не робила. Не знала, що їм сказати.

Може, просто написати, що вона в безпеці? Мамі цього було б досить. З татом все інакше. Він не написав жодного листа.

Мама в листах писала про музику, хіпі і якесь там Літо кохання. Літо кохання... (У шпитальному бюлетені про це не згадували.) Якось навіть брутально: ніби тут, у джунглях, не вмирають хлопці цілими пачками.

Френкі сперлася спиною до стіни, заплющила очі. Вона хотіла побачити Джеймі уві сні — це вже стало звичкою, такою хворобливою, але рідною — та сьогодні її думки вперто повертались до ДЕРОС Барб.

Як вона житиме тут без неї?

Її розбудив стукіт.

— Заходьте.

На порозі стояв юний рядовий, який виглядав геть розгубленим. Його кадик рухався вгору-вниз.

— Лейтенант МакГрат?

— Так?

— Вас викликає майор Гольдштейн.

— Коли?

— негайно.

Френкі підвелась, взула туфлі і рушила до адміністративного корпусу.

At the admin building, she knocked on the chief nurse's office door, heard a mumbled, "Come in," and opened the door.

The major looked up. Frankie saw exhaustion in the slant of her shoulders and the lavender bags under her eyes.

"Are you okay, Major?" Frankie asked.

"Rough few days," the major said.

Frankie knew the major wouldn't elaborate. Major Goldstein was oldschool. There was a chain of command for a reason. Fraternization was out of the question. In a world where there were very few women to start with, and most were of lower rank and experience, it had to be lonely as hell. Certainly, the men who were of her rank considered themselves superior.

"You're being transferred to the Seventy-First Evac."

Frankie's stomach dropped.

"Pleiku?"

"Yep. It's near the Cambodian border. Central Highlands. Deep jungle."

She paused.

"Heavy fighting."

"I know."

Major Goldstein sighed heavily. "Losing you is pure shit from my end. I'll get some newbie nurse to replace you, no doubt, but orders are orders. You're a hell of a combat nurse."

She sighed again.

"So, naturally, I lose you. It's the Army way. Make sure your will is up-to-date. And write your parents a nice letter before you go."

Frankie was too stunned—too scared—to say anything except, "Thank you, Major."

"Believe me, Lieutenant McGrath, you will not thank me for this." Frankie left the admin building in a daze.

Pleiku.

Rocket City.

— Заходьте, — буркнув майор.

Гольдштейн виглядала змучено: згорблені плечі, тіні під очима.

— Все гаразд, майоре? — спитала Френкі.

— Були важкі дні, — коротко відповіла вона.

Френкі знала, що майор не вдаватиметься в подробиці. Майор Гольдштейн була старомодною. Ієрархія існувала не просто так, про дружні бесіди не могло бути і мови. У світі, де жінок майже не було, а якщо й були, то нижчі за рангом, їй певно було дуже самотньо. Звичайно, чоловіки на цій же посаді вважали себе кращими.

— Вас переводять у сімдесят першу евакуаційну роту.

Всередині все обірвалось.

— Плейку?

— Так. Біля кордону з Камбоджею. Центральне нагір'я. Суцільні джунглі.

Вона зробила паузу.

— Там постійні обстріли.

— Знаю.

— Відпускати тебе дуже складно. Звісно, на твоє місце я знайду тільки якусь шмаркачку, але наказ є наказ. Ти, чорт забирай, одна з найкращих бойових медсестер. — Вона знову зітхнула. — Тож, звісно, тебе відправляють до найгарячіших точок. Така вже армія. Перевір, чинність заповіту. І напиши батькам гарного листа.

Френкі була надто шокована — надто налякана — щоб сказати щось окрім:

— Дякую, майоре

— Повір, лейтенанте, ти ще проклинатимеш мене за це.

Вона вийшла на вулицю, свідомість повністю затуманена.

Плейку.

Місто ракет.

She walked past a group of men playing football on the beach and a pair of uniformed Red Cross workers sitting in portable beach chairs, watching the game. More shirtless men sat in chairs, getting some sun. Someone was setting up the screen and projector for tonight's movie.

She found Barb in a beach chair, reading a letter from home. Frankie sat down beside her.

"I've been transferred to the SeventyFirst."

Barb took a long drink of her gin and tonic. "Man. No one screws a woman like this man's Army."

"Yep."

"So, when do we go?"

Frankie must have misheard. "We?"

"Honey, you know I love to travel. I can get transferred with you. No sweat. God knows they need us both up there."

"But Barb—"

"No talking, Frankie. For as long as I'm in this godforsaken place, I'm with you."

Nineteen

The smell of burning flesh. Someone is screaming.

I run forward, crying for help, trying to see through the smoke.

There's a baby in my arms, burning, her skin blackens and falls away. I am holding a pile of bones ...

Choppers overhead. Incoming.

A scream. Mine? The red alert siren blares. Something explodes near my head.

I throw myself out of my cot, hit the floor, crawl for my flak jacket and helmet.

Quiet.

Вона пройшла повз хлопців, які грали у футбол, і жінок з Червоного Хреста, що лежали в шезлонгах. Чоловіки, що пороздгались від спеки сиділи на стільцях біля них. Хтось готував екран для вечірнього кіно.

Вона знайшла Барб в шезлонгу, вона читала листа від батьків. Френкі сіла до неї.

— Мене переводять у сімдесят першу, — сказала вона.

Барб зробила великий ковток джин тоніку, що був біля неї.

— Ну звісно. Армія знає, як трахнути жінку, у кожному сенсі.

— Ага.

— То коли ми їдемо?

— Ми?

— Любонько, ти ж знаєш, я не залишу тебе тут одну. Якщо ти їдеш, я теж. Нам обом там будуть раді.

— Але ж... Барб...

— Нічого не кажи, Френкі. Поки ми тут ми разом.

Дев'ятнадцять

Запах паленого м'яса. Хтось верещить.

Я лечу вперед, кличу на допомогу, намагаюся щось розгледіти крізь дим.

У мене на руках дитина, вона горить. Її шкіра обвуглюється, злазить шматками. Я тримаю купу кісток...

Над головою гуркочуть вертольоти. Вони наближаються.

Крики. Мої? Лунає сирена повітряної тривоги. Щось вибухає зовсім поруч.

Я зіскакую з ліжка, падаю на підлогу, повзу до бронежилета й каски.

Тиша.

Frankie came out of the nightmare slowly, realized she was on the floor, in her bedroom.

Curling into a ball on the rug, she tried to go back to sleep.

***

The next time Frankie awoke, it was 2115 hours and the house was dark. She heard the faint ticking of her bedside clock. She had no idea how long she'd slept. A day? Two?

She got dressed and wandered through the house. At her father's office, she stared at the pictures on the heroes' wall, saw Finley smiling at her on his way to war.

Another world. Now no one welcomed you home, let alone celebrated your leaving. Suddenly she felt suffocated by the scent of lemon furniture polish and expectation. She'd been raised to be a lady, always, serene and calm, smiling, but that world, and those lessons, felt far, far away.

Outside, a full moon shone down on the waves. She felt drawn to the beach, as always, the stretch of sand that had been her playground as a child.

"Hey, Fin," she said, sitting close to the waterline. An occasional spray of water hit her cheek, felt like tears.

She closed her eyes. Just breathe, McGrath.

Gradually, the tightening in her chest eased. Much later, she went back to her frilly pink room and climbed into bed. In the glow of her bedside lamp, she opened her nightstand drawer and pulled out a piece of stationery with her full name written in elegant script across the top.

***

March 17

Dear Barb,

I'm home. No one told me how tough it was, this re-entry. Why didn't you warn me? People spat at me at the airport, called

Френкі повільно виринає з кошмару. Вона лежить на підлозі у власній спальні, згорнувшись калачиком на килимі, й намагається знову заснути.

***

Коли вона прокидається наступного разу, вже о 21:15 у будинку темно. Тихо цокає годинник біля ліжка. Вона не знає, скільки спала. День? Два?

Френкі одягається, блукає кімнатами. У батьковому кабінеті вона зупиняється перед фотографіями героїв і бачить, як Фінлі посміхається перед відправленням на війну.

Інший світ. Тоді героїв проводжали й зустрічали. А зараз ніхто й слова не скаже. Вона задихається від запаху лимонного поліролю й задухи очікувань.

Її виховували як леді: спокійну, врівноважену, усміхнену. Але той світ лишився десь далеко.

Місяць відбивається на хвилях. Її тягне до води, як у дитинстві, до того ж пляжу.

– Привіт, Фіне, – каже вона, сівши на березі. Бризки хвиль на її щоках відчуються як сльози.

Вона заплющує очі. Просто дихай, Макграт.

Стиснення в грудях потроху відпускає.

Лише пізно вночі вона повертається до своєї рожевої дівочої кімнати. Лягає в ліжко, запалює нічник, відчиняє шухляду тумбочки й дістає аркуш паперу з її повним ім'ям, виведеним красивим почерком.

***

17 березня

Барб, любя,

Я вдома. Ніхто не сказав, що буде ТАК важко. Чому ти мене не попередила?

me a baby killer. What the hell? My parents haven't even asked about Vietnam. Mom acts as if I am home from band camp and my dad has barely said a word to me. Honest to God.

It's weird.

Tell me I'll be okay, will you?

And how about you? I've been thinking about you, sending good thoughts to you about your brother. Grief sucks.

Being home makes me miss Fin all over again. It's like staring down at a puzzle with one piece missing; it ruins the whole thing.

Now I'm back to bed. I'm more than tired. Too many hours of travel and despair and jet lag, I guess.

Love you, sis.

Stay cool,

F

Then she stripped down to her bra and underwear and climbed back into bed.

***

March 22, 1969

My love,

I miss you so much I can't stand it. I'm counting the days until your return.

Things at home are terrible. I don't know what to do. My parents lied about my service in Vietnam. That's how ashamed they are of me. It makes me mad in a way I've never felt before. Furious. Pissed off. Today I caused a scene at the country club. I can't quite control this new fury that is eating me up. Maybe I just need sleep

...

Everything is so weird and upside down, I haven't even told my parents about you. I'm not sure they'd care.

В аеропорту в мене плювали. Називали вбивцею дітей. Що, до біса, відбувається?

Батьки навіть не спитали про В'єтнам. Мама поводитьсь так, ніби я повернулась із літнього табору, а тато майже не розмовляє.

Це дивно. Дуже.

Скажи мені, що з часом стане легше.

Як ти? Я думала про тебе. Про твого брата. Втрата це справжній жах.

Я вдома, а серце болить за Фіном. Це як мати пазл без однієї деталі, уся картина зіпсована.

Я валюся з ніг. Перевтома, дорога, джетлаг і безсилля.

Люблю тебе.

Спокою тобі, сестро.

Ф.

Вона роздягається до спідньої білизни, знову лізе під ковдру.

***

22 березня 1969 року

Мій коханий, я так за тобою сумую, що не можу це витримати. Я рахую дні до твого повернення.

Тут усе просто жахливо. Я не знаю, що мені робити.

Мої батьки збрехали про мою службу у В'єтнамі. Ось наскільки вони мене соромляться. І це злить мене більше, ніж будь-що інше. Я у розпачі. Розчарована. Сьогодні в клубі я просто вибухнула. Я більше не можу стримувати цю нову лют, вона мене з'їдає. Може, мені просто треба виспатися...

Усе стало настільки дивним і перекрученим, що я навіть не сказала їм про тебе.

І не впевнена, що їм взагалі цікаво.

*I can't wait for you to come home.
I love you,
F*

***

Sometime later, Frankie woke up sprawled on her bedroom floor with a pounding headache and a sore throat. Probably because she had screamed in her sleep.

She got to her feet, held herself together by sheer force of will. Nightmares had left her shaken, and she was still angry at her parents' betrayal. The room was dark, no lights on to banish the night. How long had she slept?

In the hallway, decorated in rich wood and gleaming brass, she smelled cigarette smoke, lemon furniture polish, and a hint of Shalimar perfume.

Mom was in the living room, still dressed for the club, seated in a chair by the cold fireplace, sipping a martini, reading a Life magazine. A pair of table lamps illuminated the room; a fire in the fireplace sent out waves of heat.

Dad stood by the fire, dressed in a suit and tie, holding a drink and a lit cigarette. At the sight of Frankie in her robe, he frowned. No doubt she was not looking her best.

"Yeah. It's me, Dad, back from studying abroad in Florence. The food wasn't nearly as good as I expected," Frankie said, unable to keep the hurt out of her voice.

"No one likes a smart aleck, Frankie," he said.

She went to the bar, poured herself a large gin on the rocks, and took a seat by her mother.

The tension in the room felt heavy; she saw the wary, worried look in her mother's eyes.

Frankie reached over for one of her mother's cigarettes and lit up.

"When did you start to smoke?" Mom asked.

*Не можу дочекатися, коли ти повернешся додому.
Люблю тебе,
Ф*

***

За якийсь час Френкі отямилась — лежала на підлозі у своїй кімнаті. Голова розколювалась, горло дерло. Напевно, кричала уві сні.

Вона підвелась, змогла встати на ногах тільки завдяки силі волі. Вона досі трусилась після кошмару, а злість на батьків досі не пройшла. У кімнаті було темно, на вулиці не було навіть найменшого джерела світла. Скільки часу вона проспала?

У коридорі, оздобленому дорогим деревом і блискучою латунню, стояв змішаний запах. Сигаретний дим, лимонний поліроль для меблів і легкий аромат парфуму Shalimar.

Мама сиділа у вітальні, досі вбрана, наче щойно з клубу, в кріслі біля холодного каміна, з мартіні в одній руці і журналом Life в іншій. Світло лилось від двох ламп, а з каміну йшло тепло.

Тато стояв неподалік, у костюмі й краватці, з келихом і сигаретою. Побачивши Френкі у халаті, він насупився. Ще б пак, вигляд у неї був не найкращий.

— Так. Це я, тату. Повернулась із навчання за кордоном. У Флоренції. Їжа, до речі, була геть не така смачна, як я собі уявляла, — буркнула вона з образою, яку вже не могла стримувати.

— Ніхто не любить розумників, Френкі, — кинув він.

Вона підійшла до бару, налила собі чималий джин з льодом і опустила поруч із мамою.

У повітрі висіло щось напружене. Мама подивилась на неї з тихим страхом.

Френкі взяла з маминої пачки сигарету й закурила.

— Коли ти почала палити? — обережно запитала мама.

“I think it was after a red alert.” At her mother’s blank look, she added, “Rocket attack on the hospital. The explosions were deafening. Terrifying. Or maybe after a push in the hospital where men came in blown to shit. Who knows? One minute I wasn’t a smoker, the next minute I was. It helped with the shaking in my hands.”

“I see,” her mother said tightly.

“No, you don’t,” Frankie said, desperate suddenly to explain. If they would just listen, everything might fall into place. “At the Thirty-Sixth— that’s the evac hospital where I was assigned—my first shift in-country was a MASCAL—mass casualty—and, shit, was I a disaster,” Frankie said. They were staring at her, listening. Thank God. “This soldier came in on a litter, all blown to shit. He’d stepped on a Bouncing Betty and his legs were gone. Just gone. I had no—”

“Enough.” Dad slammed down his drink on the bar. He’d used such force the glass could have cracked. “No one wants to hear these stories, Frankie. Sweet God. Legs blown off.”

“And the language,” Mom said. “Cursing like a sailor. I couldn’t believe the language you used at the club. And in front of Dr. Brenner. I had to call Millicent and apologize on your behalf.”

“Apologize on my behalf?” Frankie said. “How can you not care about my war experience?”

“It’s over, Frances,” Mom said smoothly.

Calm down, Frankie. But she couldn’t do it. Her heart was pounding and she felt a surge of fury so overwhelming she wanted to hit something.

For a moment she held back, but the effort it took felt toxic, as if the stories she wanted to share might turn to poison inside of her. She couldn’t be here, pretending nothing had changed, that she’d been in Florence for two years instead of holding men’s body parts together in her bare hands. She felt choked by her need to say,

– Думаю, після чергової повітряної тривоги, – у відповідь на пустий погляд матері вона додала: – Під час обстрілу госпіталю. Вибухи були такі, що аж землю трусило. Суцільний жах. А може, то було тоді, коли нам привезли поранених, розірваних на шматки. Хто знає. Одну хвилину я не курила, а наступну вже з цигаркою в роті. Це хоча б трохи стримувало тремтіння в руках.

– Розумію, – прошепотіла мама.

– Ні, не розумієш, – вирвалося у Френкі. Їй раптом розпачливо захотілося, щоб вони почули. Якби тільки слухали... може, все було б інакше. – У Тридцять шостій — евакуаційний госпіталь, куди мене направили — моя перша зміна в країні була МАСВТРА —Масові втрати — і, чорт забирай, я тоді просто не знала що робити, – промовила вона. Її батьки просто мовчки витріщались на неї. Нарешті. – Привезли солдата. На ношах. Просто, бляха, в м’ясо. Наступив на міну «Бетті», ноги відірвало. Просто не стало. А я... я не знала, що...

– Досить, – раптом рикнув батько, гупнувши келихом об стійку. Він гримнув ним так, що скло мало не тріснуло. – Ніхто не хоче це слухати, Френкі. Боже, які ще відрвані ноги?!

– І твоя мова, – додала мама. – Ти лаялась, як вантажник. Я не могла повірити, що ти дозволила собі таке в клубі. І перед доктором Бреннером. Я мусила подзвонити Міллісент і вибачитися за тебе.

– Вибачитися за мене? – в’їдливо перепитала Френкі. – Вам і в голову не приходить поцікавитись, що я там пережила?

– Це все позаду, Френсіс, – спокійно відповіла мама.

Заспокойся, наказала собі Френкі. Але не могла. Серце гупало, і злість в ній закипала така, що хотілось щось жбурнути, розтрити.

Вона втрималась, але зусилля були пекельно важкі. Те, що вона хотіла сказати, її історії, перетворювались усередині на отруту. Вона не могла сидіти тут і вдавати, ніби нічого не сталося, ніби ці два роки вона провела в Італії, а не тримаючи на руках

I was there and this is how it was. For them to welcome her home and say they were proud of her.

Frankie stood up abruptly. "I can't believe you're ashamed of me."

"I have no idea who you are anymore," Dad said.

"You don't want to know," Frankie said. "You think it means nothing when a woman, a nurse, goes to war. You think it's glorious that your son goes to war and embarrassing when your daughter does."

Her mother stood up, holding a now-empty martini glass, a little unsteady on her feet, tears in her eyes. "Frances, please," she said. "Connor. You both—"

"Shut up and drink," Dad said in almost a snarl.

Frankie saw how her mother sagged at that.

Had it always been like this? Had Mom always been a shadow woman, held together by vodka and hair spray? Had her dad always been this angry man who thought he had the right to dictate every action and emotion in this house?

Or had it been losing Finley that ruined them?

Frankie didn't know. She hadn't lived with them these past two years, and truthfully, she'd grieved alone and then she'd gone to Vietnam and learned a whole new kind of loss.

Frankie had to get out of here before she said something terrible.

She left them standing there, staring at her as if she were an intruder, and walked out of the house; she slammed the door shut behind her. It wasn't like her, that burst of fury and the wanting to display it, but she couldn't stop it.

Out on the beach, with night darkening around her, she dropped to her knees, wanting to be calmed by the sound of the surf.

But it made her think of Vietnam, of Finley and Jamie and the fallen.

людські залишки. Їй хотілося просто вигукнути: Я була там! І ось що там було!

Хотілось, щоб хтось сказав: Ми тобою пишаємось. Вітаємо вдома.

Френкі різко встала.

— Не можу повірити, що ви соромитесь мене.

— Я вже й не знаю, хто ти така, — сказав батько.

— Та ти й не хочеш знати, — кинула вона. — Для тебе війна це щось героїчне, коли йде син. Але коли йде дочка це ганьба, так?

Мати підвелась, тримаючи порожній келих з-під мартіні, ледь похитуючись, зі слізьми в очах.

— Френсіс, будь ласка... Конноре. Ви обидва...

— Замовкни й пий, — буркнув тато.

Френкі побачила, як маму стиснуло, як від цих слів вона зів'яла.

Невже вона завжди була такою, жінкою-примарою, яку тримали купи хіба що алкоголь і лак для волосся? А тато завжди таким оскаженим, переконаним, що має право диктувати кожну емоцію в цьому домі?

А може, все це почалося після того, як вони втратили Фінлі?

Френкі не знала. Вона не жила з ними вже два роки. І, якщо чесно, тужила сама по собі. А потім В'єтнам. І зовсім інший рівень втрат.

Вона мусила піти. Прямо зараз. Інакше скаже щось, про що потім пожалкує.

Вона залишила їх. Вони дивились на неї, мов на чужу, Френкі вийшла з дому, гримнувши дверима. Цей вибух люті, ця потреба проявити її, це було не схоже на неї, але вона більше не могла стримуватись.

Вона побігла до пляжу. Присіла на коліна, намагаючись заспокоїтись під шум хвиль.

Але саме це й розірвало її зсередини. Хвилі нагадали про В'єтнам. Про Фінлі. Про Джеймі. І про всіх загиблих.

She screamed until she was hoarse. And the anger inside of her grew.

***

March 24, 1969

Dear Rye,

This time at home has been a shit show. Even as I write those words, I think, that isn't me, but it is me now.

I'm angry all of the time. And hurt. My parents hardly speak to me and rarely to each other. They don't want to hear anything about Vietnam.

That's not even the worst of it. I have these terrible nightmares of the war. I wake up feeling like I've been beaten up.

It's because you're not in bed with me. I could sleep in your arms.

Dreaming of it, of you coming back, is holding me together.

I'm counting the days until you are here. With me. I think of us. You. A house. In the country, maybe. I want to have horses, a dog. A garden.

Things aren't as easy as I thought, coming home. But it doesn't matter. All that matters is us.

I love you.

F

***

St. Elizabeth's Orphanage. I'm kneeling on the cold stone floor, holding Mai in my arms, stroking the child's soft hair. I hear the whirl of incoming helicopters from far away. The pop-pop-pop of gunfire.

A bomb rips into the stone walls, sends stone flying in a dozen directions. I hear children screaming.

Френкі закричала. Кричала, поки не захрипла. А гнів тільки ріс.

***

24 березня 1969 року

Любий Рай,

Цей час удома це просто пекло. Навіть зараз, коли пишу ці слова, мені здається, що це говорю не я. Але це таки я.

Я постійно злюся. І мені страшенно боляче.

Мої батьки майже не розмовляють зі мною. Та й між собою майже не говорять. Їм не хочеться чути нічого про В'єтнам.

І це ще не найстрашніше. Мене мучать кошмари про війну. Прокидаюся зранку і ніби мене хтось лупцював всю ніч.

Мабуть, тому що тебе немає поруч. Якби ти лежав зі мною в ліжку, я б змогла спати. Просто спати в твоїх обіймах.

Я живу мрією про те, як ти повернешся. Це єдине, що тримає мене на плаву. Я рахую дні до твого повернення. До того, як ми знову будемо разом. Я уявляю нас: тебе, мене, дім. Може, десь у селі. Я хочу мати коней. І собаку. І сад.

Повернення додому виявилось зовсім не таким, як я собі уявляла. Але зараз це вже не має значення. Єдине, що справді важливо це ми.

Я люблю тебе.

Ф.

***

Сирітський притулок Святої Єлизавети. Я стою навколішки на холодній кам'яній підлозі. Обіймаю Май, гладжу її м'яке волоссячко. Десь далеко чути вертольоти, наближаються. Постріли.

Бомба влучає в стіну, уламки розлітаються в різні сторони. Дитячі крики.

Another bomb.

I look down; Mai is melting in my arms. Fire everywhere.

Frankie came awake with a scream, her heart pounding; she was drenched in sweat.

She stumbled out of her room, into the dark, quiet house.

0523 hours.

She went to the kitchen phone, picked it up, and dialed Barb's number. No doubt there would be hell to pay when the bill came in—long-distance calls were so expensive—but she needed to talk to her best friend. Barb answered on the second ring. "Hello?"

"Hey," Frankie said quietly. Holding the receiver to her ear, she slid down the kitchen wall and sat on the linoleum floor. "I ... just thought I'd check in on you. See how you're holding up? How's your mom?"

"Frankie?" Barb said. "How are you?"

"We don't have to talk about me. I know how much you miss your brother—"

"Frankie," Barb said. "Are you okay?"

Frankie shook her head, whispered, "No. Not okay."

"I got your letter. Your folks really told people you were studying abroad? That is brutal."

"Yeah." Frankie let out a breath.

"That's rough, man," Barb said.

"How was it when you came home? Bad?"

"Yeah, but my mama's block is full of vets coming home. Ain't no lying about it. All I know is you gotta push through, keep on going. Soldier on. It'll all settle out."

Frankie heard the hope in those words. "Rye's home soon. So, there's that. I swear, if he asks me to move in with him, I'm saying yes."

Barb laughed. "You, Miss I-Need-a-Ring-First?"

"That's not me anymore," Frankie said.

Ще одна бомба.

Я дивлюсь на Май; вона буквально тане в мене на руках. Полум'я усюди.

Френкі прокинулася з криком, вся в поту, серце вистрибувало з грудей.

Вона вискочила з ліжка і побігла в темний тихий дім.

5:23.

Вона дійшла до кухні, підняла слухавку стаціонарного телефону і набрала номер Барб — рахунок за телефон буде шалений — але їй потрібно було поговорити з її найкращою подругою. Барб підняла трубку на другому гудку.

— Ало?

— Привіт, — тихо сказала Френкі. Притискаючи слухавку до вуха, вона сповзла по стіні і сіла просто на лінолеум.

— Я... просто хотіла дізнатись, як ти. Як ти тримаєшся? Як твоя мама?

— Френкі? — здивувалася Барб. — Це ти? Як ти?

— Ми не повинні говорити про мене, я знаю, як ти сумуєш за братом...

— Френкі, — перебила Барб. — Ти в порядку?

Френкі похитала головою, шепочучи:

— Ні. Не в порядку.

— Я отримала твого листа. Це правда, що твої батьки всім сказали, ніби ти навчалась за кордоном? Це жахливо.

— Так, — видихнула Френкі.

— Це тяжко, подруго, — м'яко сказала Барб.

— Як було, коли ти повернулась? Все було погано?

— Було. Але у маминому районі багато ветеранів. Ти не одна. І не буду брехати: це важко. Але я знаю, що не можна опускати руки. Не зупиняйтесь. Боротися. Все якось стане на місце.

У словах Барб прозвучала надія.

— Рай скоро повернеться додому. Ось і все. Клянусь, якщо він попросить мене переїхати до нього, я скажу «так».

“Yeah. Life is short, and don’t we know it? You having a party for him when he gets back? Maybe I could get Ethel to road-trip to la-la land.”

“I hadn’t thought about a party.”

“You and I know how hard it is to come back. A little cake helps everything.”

Frankie thought about it. A party. “His dad lives up in Compton. Maybe we could plan something together.”

“That’s the spirit.”

“Thanks, Barb. I knew you’d haul me out of this funk I’m in.”

“What are girlfriends for?”

They talked for a few more minutes, and by the time she hung up, Frankie had a plan.

It might be a bad idea.

Or a great idea.

She wasn’t sure.

All she knew was that once Barb had suggested the idea of a party for Rye, Frankie was on a mission.

So she dressed in the new clothes her mother had purchased for her— baggy bell-bottom jeans and a tunic top with a hip belt—and called information to get an address for Stanley and Mo’s Auto Repair in Compton.

By 0900 hours, without a word to her parents, she was dressed, with makeup on, and pulling out of the gated yard in the baby-blue Volkswagen Bug that had been her sixteenth birthday present.

On the ferry, she rolled down her window, let the air wash across her face. She heard the roar of heavy equipment and the clang of jackhammers being used to construct the bridge from San Diego to Coronado—an improvement her father had fought tirelessly for. She felt hopeful for the first time in days. Directed.

Барб засміялася:

– Ти? Пані «Спершу обручка, а потім усе інше»?

– Це вже не я, – тихо відповіла Френкі.

– Так. Життя коротке, і ми це вже добре знаємо, правда ж? Ти влаштовуєш йому вечірку, коли він повернеться? Може, мені вдасться витягти Етель у Ла-Ла-Ленд.

– Я ще не думала про вечірку...

– Ми з тобою знаємо, як важко повертатись. Трохи торта і усе вже не так погано.

Френкі задумалася. Вечірка.

– Його батько живе в Комптоні. Можливо, ми могли б щось організувати разом.

– Оце вже правильний настрій.

– Дякую, Барб. Я знала, що ти витягнеш мене з цієї темряви.

– Для цього і є подруги.

Вони ще трохи поговорили, і коли Френкі нарешті поклала слухавку, у неї вже визрів план.

Може, це була погана ідея.

А може, навпаки чудова.

Вона ще не знала напевне.

Але після слів Барб про вечірку на честь повернення Рая, вона відчула: треба діяти.

Вона одягла новий одяг, який купила їй мати — джинси-кльош і вільну туніку з поясом на стегнах — і зателефонувала до довідкової, щоб дізнатись адресу автомайстерні Стенлі й Мо в Комптоні.

До дев’ятої ранку, не сказавши батькам ні слова, вона вже була готова: одягнена, нафарбована, сіла у свій блакитний «Фольксваген Жук», подарований на шістнадцятиріччя, і виїхала з воріт.

На переправі вона опустила вікно, щоб вітер обдував її обличчя. Чула гуркіт техніки і гупання відбійних молотків, що будували міст від Сан-Дієго до Коронадо.

She was—in the words of her favorite poem, “Desiderata”—advancing confidently in the direction of her dreams.

On the mainland, she cranked up the radio, heard Wolfman Jack’s famous howl, and sang along with the music. Cream. Country Joe and the Fish. The Beatles. The music of Vietnam.

In Compton, she slowed down. It had been years since the Watts riots, but the remnant of that time of trouble was still visible in boarded-up windows, broken porches, and graffiti.

Spray-painted Black fists emblazoned the walls of empty storefronts and closed-up restaurants. The poverty of the neighborhood was obvious.

She passed a junkyard, where heaps of metal and broken-down cars huddled behind chain-link fencing. A growling dog followed her moving car from one end of the fence to the other, straining at the end of big-linked chain.

Abandoned cars sat on untended lots, their tires missing, hubcaps gone, windshields cracked. Many of the houses were dilapidated, in need of paint. She saw groups of Black men ambling down the street, dressed in black, wearing black berets.

Stanley and Mo’s Auto Repair was housed in a 1940s-era gas station with a large garage beside it. OUT OF BUSINESS had been spray-painted in red across the garage doors. Crushed beer cans littered the yard. A trash can erupted with garbage.

A trio of young Black men walked past the garage. One of them saw Frankie and stopped to stare for a moment, then walked quickly to catch up with his friends.

She pulled into the empty parking area and stepped out of the car. Somewhere close by, a dog started barking. A car backfired, sounded like gunfire.

Calm down, Frankie. Breathe. It was just a car. Not a mortar attack. She walked up to the shop’s office, which looked abandoned. There was chicken wire and plywood over every window and someone had painted PANTHER POWER beneath

Міст, за який так боровся її батько. Вперше за багато днів вона відчула надію. Вона була впевнена у своєму виборі. Як сказано — в її улюбленому вірші Desiderata — вона йшла упевнено в напрямку своєї мрії.

На суші вона увімкнула радіо. Пролунав знайоме виття Вольфмана Джека, і вона заспівала разом. Cream. Country Joe and the Fish. The Beatles. Музика В’єтнаму.

У Комптоні вона зменшила швидкість. Хоч від заворушень у Воттсі минуло вже кілька років, досі було видно наслідки: заграбовані вікна, розбиті ганки, графіті.

Чорні кулаки на стінах зачинених крамниць. Злидні видно було неозброєним оком.

Вона проїхала повз звалище, де за сіткою валялися купи металу й покинутих автівок. Пес загарчав і побіг уздовж паркану, натягуючи ланцюг.

На пустих ділянках стояли машини без коліс, з тріснутими лобовими, із зірваними ковпаками.

Будинки занедбані, облуплені. На вулиці повільно йшла група чорношкірих чоловіків у чорному одязі й беретах.

Автомайстерня Стенлі та Мо містилася в старій будівлі заправки з великим гаражем. На воротах червоною фарбою: «ЗАКРИТО». Подвір’я засипане розчавленими пивними банками. Сміттєвий бак переповнений.

Троє молодих чорношкірих хлопців пройшли повз. Один глянув на неї; довго, не промовляючи ні слова, а тоді пішов далі.

Френкі зупинилась на порожній стоянці, вийшла з машини. Десь знову загавкав собака. Двигун поруч рикнув, як постріл.

Заспокойся, Френкі. Дихай. Це просто машина. Це не міномет.

Вона підійшла до закинутого офісу, вікна забиті. На одному з них напис «PANTHER POWER», розмазаний, наче його вже намагались стерти.

one of them. The words were smeared, as if someone had tried to wash them away and given up.

She knocked on the door.

“Go ’way,” someone yelled from inside.

Frankie opened the front door and was assailed by the odor of stale beer and cigarette smoke. “Hello?”

She pushed the door open all the way and stepped over the threshold. It took her eyes a moment to adjust to the gloom inside.

A single lamp sat on a metal filing cabinet, which was covered with stacks of paper. Old calendars covered one wall, the pinup kind from another era. Betty Grable, Rita Hayworth.

A grizzled man sat hunched in a wheeled office chair, staring at a rabbiteared TV on another filing cabinet. As the World Turns was on.

“We’re closed,” he said harshly, without even looking at her. “Been closed since the riots, but I ain’t damn leaving. They won’t run me out.”

“Mr. Walsh?”

“Who wants to know?” the man said, taking the cigarette from his mouth. He turned slowly, saw her, and frowned. “Girlie, you are in the wrong part of town.”

Frankie moved forward slowly. She saw the resemblance of Rye to his father—it was as if Rye’s handsome face had been layered in fleshy gray modeling clay and left out in the sun to dry. The older man had cheeks that sagged into jowls, and a bulbous nose. Thick brown eyebrows contrasted sharply with his colorless face and graying blond hair. He had a mustache that was badly in need of tending. Gnarled hands curled around his drink glass. He wore a gray mechanic’s jumpsuit that read STAN on the pocket.

Frankie saw the reality of Rye’s childhood before her. No wonder he’d felt uncomfortable in the McGrath home, at Finley’s going-away party. No wonder he’d joined the military and dreamed of flying faster than the speed of sound.

Френкі постукала.

– Забирайся! – гукнув хтось ізсередини.

Вона обережно прочинила двері:

– Агов?

Всередині тхнуло несвіжим пивом і сигаретами. Вона зробила крок. Очі звикали до темряви.

На металевій шафі стояла єдина лампа. Стіни вкривали старі календарі з Бетті Грейбл і Ритою Хейворт.

Старший сивий чоловік сидів на офісному кріслі, втупившись у телевизор з антенами.

Йшла мильна опера «Як світ обертається».

– Ми зачинені, – буркнув він, не обертаючись. – З відтоді, як тут почалися заворушення.

Але я, чорт забирай, нікуди не піду. Ніхто мене звідси не вижене.

– Містер Волш?

– А хто питає? – витягнув сигарету з рота. Озирнувся. – Дівчинко, ти явно не туди заїхала.

Френкі підійшла ближче. Вона впізнала Рая в ньому, тільки ніби його обличчя зліпили з сірої глини й залишили на сонці.

Впалі щоки, багровий ніс. Каштанові брови різко вирізнялися на блідому обличчі і світлому волоссі, що вже покривалось сивиною. Вуса вже давно треба було привести тримером до ладу. У руках склянка з випивкою. Він був одягнений у сірий комбінезон з написом СТЕН на кишені.

І тут Френкі побачила правду про дитинство Рая. Тепер стало зрозуміло, чому він почувався чужим у домі Макгратів, на прощальній вечірці Фінлі. Чому подався в армію. Чому мріяв літати швидше за звук.

І це ще більше зміцнило її рішучість — він має знати, що його люблять. Має відчути, що вдома його чекають.

It made her even more determined to show him her love with a welcome-home party. "I wanted to talk about throwing Rye a coming-home party. I'm—"

"I know who you are, missy. And there ain't gonna be a damned party for my son. You should know that."

"Are you one of those people who are ashamed of the men and women in Vietnam?"

He snorted. "Women in Vietnam. You on drugs?"

"Mr. Walsh, I want you to know—"

"Let me stop you right there." He headed to the metal desk beneath the boarded-up window, which was covered with papers and ashtrays and dirty dishes. He rifled through a pile of envelopes and magazines and plucked out a piece of paper. "Here," he said, handing her a telegram. "Three days ago, two assholes in uniform showed up here to tell me my kid was dead. Shot down. Some place like Ankle. Ankee. Who the hell knows?"

Frankie stared down at the telegram. We regret to inform you ... Lieutenant Commander Joseph Ryerson Walsh has been killed in action.

"Remains ain't recoverable, the shitheads said. He certainly won't need no welcome-home party," Mr. Walsh said.

Frankie couldn't draw a breath. "It ... can't be true..."

"It is."

"But—"

"Go on, missy. Nothing for you here."

She turned away, stumbled out of the dirty office, and made it to the Bug and collapsed inside.

The telegram shook in her hand.

We regret to inform you.

Rye. She thought of him carrying her to her hooch ... the night he'd shown up in her OR, worrying about her ... their first kiss ...

– Я прийшла поговорити про те, щоб влаштувати вечірку для Рая... коли він повернеться... Я...

– Я знаю, хто ти, – перебив він. – І скажу відразу: ніякої вечірки не буде.

– Ви... з тих, хто соромиться наших хлопців і дівчат із В'єтнаму?

Він пирхнув:

– Жінки у В'єтнамі. Ти, певно, обкурена.

– Містер Волш, я просто хочу, щоб ви...

– Дозволь сказати одне, – він дістав з купи на столі телеграму. – Ось.

– Що це?

– Три дні тому прийшли двоє у формі. Повідомили: мій син загинув.

Застрелений. Десь у місці під назвою Анклі. Анхі. Хто його знає?

Френкі втупилася в аркуш.

«З прикрістю повідомляємо вам... Лейтенант-командир Джозеф Райерсон Волш загинув у бою...»

– Тіла не знайшли, – пробурмотів містер Волш. – Йому вже точно не потрібна вечірка.

Френкі не могла дихати.

– Це... це не може бути правдою...

– Але це правда.

– Але...

– Іди, дівчинко. Тобі тут не місце.

Вона розвернулась, вибігла з брудного приміщення, вскочила до «Жука» й опустила на сидіння.

У руках тремтіла телеграма.

«З прикрістю повідомляємо вам...»

Рай. Він ніс її в тій темряві... Він з'явився в її операційній, щоб переконатися, що з нею все гаразд... Їхній перший

that night on the beach on Kauai where he'd shown her what love felt like. I'm afraid I'll love you till I die ...

Rye. Her love.

Gone.

PART TWO

Twenty-two

At twenty-five, Frankie moved with the kind of caution that came with age; she was constantly on guard, aware that something bad could happen at any moment. She trusted neither the ground beneath her feet nor the sky above her head. Since coming home from war, she had learned how fragile she was, how easily upended her emotions could be.

Still, she had learned to hide her outbursts, her crying jags, even from her two best friends, who, for most of their first year in Virginia, had watched her intently, trying constantly to divine her moods, assess her level of self-destruction, her grief and anger. In the beginning, it had been difficult, settling into the time-honored McGrath camouflage of I'm okay.

The nightmares had been terrible when she first arrived here, had still wrenched her out of sleep and sent her careening onto the floor.

But time—and friendship—had done exactly as promised: pain and grief had grown soft in her hands, almost pliable. She found she could form them into something kinder if she was deliberate in thought and action, if she lived a careful, cautious life, if she stayed away from anything that reminded her of the war, of loss, of death.

By Christmas of that first year, she'd felt strong enough to write to her mother, who had promptly written back. In their

поцілунок... Та ніч на пляжі Кауаї, коли він показав, що таке кохання. Боюся, я любитиму тебе аж до смерті...

Рай. Її кохання.

Мертвий.

ЧАСТИНА ДВА

Двадцять два

У двадцять п'ять Френкі вже мала ту обережність, яка зазвичай приходить з віком. Вона завжди була напоготові, живучи з відчуттям, що в будь-яку мить усе може піти шкереберть. Вона не довіряла ні землі під ногами, ні небу над головою. Після повернення з війни вона чітко усвідомила, наскільки легко підірвати її моральний стан.

Але вона навчилася ховати свої спалахи люті й сльози навіть від двох найближчих подруг, які майже весь перший рік у Вірджинії пильно за нею стежили, намагаючись вгадати її настрій, оцінити рівень її саморуйнування, її біль і злість. Найскладніше для неї було звикнути до типового для родини Макгратів маскування «зі мною все добре».

Коли вона щойно приїхала, нічні кошмари були нестерпні. Вона й досі прокидалась від них серед ночі і падала просто на підлогу.

Але час — і спілкування з подругами — трохи пом'якшили біль і скорботу. Майже терпимо. Вона зрозуміла, що може перетворювати їх на щось краще, якщо буде обдумано діяти і мислити. Якщо жити обережно. Дуже обережно. Триматися якомога далі від усього, що може нагадати їй про війну, про втрати, про смерть.

До Різдва того першого року вона вже почувалася достатньо сильною, щоб написати листа своїй матері. Та відповіла одразу ж.

family's way, neither spoke of the terrible night that had precipitated Frankie's flight across the country. They simply merged back onto their familiar road, the ground a little bumpy between them, but both determined to stay the course. Frankie remembered, and often reread, that first letter from her mother: I am so grateful to your Army girlfriends for being there for you when your father and I were not. We love you, and if we don't say it often enough, it is because we grew up in families where there was no such vocabulary. About your father and his ... reticence about you and the war. All I can say is that something in him was broken by being unable to serve his country. All the men of his generation went to Europe, while he stayed home. Yes, he was proud of Finley and ashamed of you. But perhaps in truth he is ashamed of himself and worries that you judge him harshly, as he feared his friends had done ...

Frankie never spoke about her struggles, tried never to say Vietnam out loud. And when she felt a rise in her blood pressure, a flood of grief or anger, she smiled tautly and left whatever room she was in. She'd learned that people noticed a raised voice; quiet was the perfect camouflage for pain.

Initially, it had been almost impossible to sever Vietnam from her life story. The world, it seemed, had conspired against such a healing.

The war was constantly in conversation. In bars, in living rooms, on the television. Everyone had an opinion. Now the majority of Americans seemed to be against the war and the men who fought it. In 1969, the world had learned about the horrifying massacre at My Lai, where American soldiers had killed as many as five hundred unarmed South Vietnamese civilians—men, women, and children—in their village. It had intensified the baby-killer talk about vets, more and more of whom were turning to heroin in-country and coming home addicted.

Як і личить жінкам у їхній родині, жодна з них навіть не згадала ту жахливу ніч, яка змусила Френкі втекти через усю країну. Вони просто мовчки повернулися до звичного їхній сім'ї спілкування. Трохи непевно, але обидві трималися цієї стратегії. Френкі часто перечитувала той перший мамин лист:

Я дуже вдячна твоїм армійським подругам за те, що були поруч, коли нас із батьком не було. Ми тебе любимо. Якщо ми не говоримо це часто, то тільки тому, що вирости в сім'ях, де таких слів просто не було. Щодо твого батька і його мовчання про тебе і війну. Єдине, що можу сказати: щось у ньому зламалося, коли він не зміг служити своїй країні. Усі чоловіки його покоління поїхали до Європи, а він залишився вдома. Так, він пишався Фінлі, а тобі соромився. Але, може, насправді він соромиться самого себе й боїться, що ти осудиш його так, як, на його думку, зробили його друзі...

Френкі ніколи не розповідала про свої справжні труднощі. Вона намагалася взагалі не вимовляти вголос слово «В'єтнам». Коли відчувала, що тиск піднімається, що підступає гнів чи смуток, вона силувано посміхалась і просто виходила з кімнати. Вона знала: люди помічають крики. А тиша найкраща маска для болю.

Спочатку здавалося неможливим відокремити В'єтнам від самої себе. Усе навколо лише нагадувало.

Про війну говорили скрізь: у барах, вітальнях, по телевізору. У кожного була своя думка. Тепер більшість американців виступала проти війни і проти тих, хто в ній воював. У 1969-му вся країна дізналася про жахливу бійню в Мі Лаї, де американські солдати вбили майже п'ятсот беззбройних південнов'єтнамських мирних жителів — чоловіків, жінок і дітей — в їхніх ж домівках. Після цього все більше людей почали сприймати ветеранів як «вбивць дітей», більшість з яких поверталась додому з героїновою залежністю.

America was losing the war; that was obvious to everyone except Nixon, who kept lying to the people and sending soldiers off to war, too many of whom came home in body bags.

Each of the women had responded differently to the rising tide of violence that was ripping the country apart, dividing young from old, rich from poor, conservative from liberal. Ethel was in her third year of veterinary school and worked part-time with her father. She and Noah had begun to talk of marriage, kids. The two of them never missed a Sunday at church or a local high school football game. Their fondness for casseroles and cribbage had created long-standing jokes between the women. Ethel had grown up on this farm, among these people, and she intended to be buried here. So she kept her head down and did her job and said nothing controversial to her friends and neighbors. This war will be over soon, she always said, but I'll always live here. My kids will be in 4-H, I'll probably run the damned PTA.

Barb was the opposite in every way. She'd become a vocal, participatory member of the Vietnam Veterans Against the War. She went to meetings. She painted signs. She protested. And not just the war. She lobbied for passage of the Equal Rights Amendment. She marched for a woman's right to a safe abortion and basic health care. When she wasn't trying to change the world, she earned money by bartending. It was, she said, a great job for a woman who hadn't yet decided where she belonged.

Frankie, on the other hand, had found her way back through nursing. She'd put up with the initial prejudice and disregard for her Vietnam training and become determined to show her skills. She'd worked harder and longer than most of the other nurses, put in the hours, and had taken specialized classes. In time, she'd become a surgical nurse; now she was working toward a specialization in trauma surgery.

Америка програвала війну, це розуміли всі, крім Ніксона. Він продовжував брехати людям і відправляти хлопців на фронт. Багато з них повертались у трунах.

Кожна з подруг по-різному переживала той шалений розкол, який шматував країну; молоді проти старших, багаті проти бідних, консерватори проти лібералів. Етель була на третьому курсі ветеринарної школи й працювала на пів ставки у батька. Вона з Ноем почали задумуватись про весілля і дітей. Не пропускали недільної служби чи шкільного футбольного матчу. Їхню любов до запіканок і криббеджу постійно висміювали подруги. Етель виросла тут, серед цих полів, цих людей і планувала залишитися до кінця. Вона трималася осторонь від гострих тем, не встрявала в суперечки. Війну, казала вона, скоро закінчать. Але я завжди житиму тут. Мої діти будуть у 4-Н, я, певно, керуватиму проклятою батьківською радою.

Барб була її повною протилежністю. Активістка. Учасниця «В'єтнамських ветеранів проти війни». Вона ходила на мітинги, малювала плакати, протестувала.

Не лише проти війни, вона боролася за поправку про рівні права, за безпечні аборти, за базову медичну допомогу для жінок. А в перервах між акціями працювала барменкою. За її словами, це була ідеальна робота для жінки, яка ще не знайшла себе.

А Френкі знайшла себе в медицині. Вона витримала зневагу до свого армійського досвіду, вирішила довести, що вона варта більшого.

Працювала більше, довше, старанніше за інших, пройшла додаткові курси, навчалася. Стала хірургічною медсестрою, а зараз спеціалізувалася в травматології.

On this cool April morning, she woke well before the dawn and dressed for riding. It would be cold out, a spring crispness in the air.

She had come to love the sweet-smelling air of the South, the way mist clung to the grass in the morning. It calmed the tumult in her soul. Today, the cherry trees along the driveway were in full pink bloom. Ethel had been right, all those years ago, when she'd said that riding horses was restorative to one's sense of peace.

Frankie loved the undulating green fields, the black four-rail fencing, the trees that changed their color with the weather. Now the leaves were the bright lime hue of new growth, and full of pink blossoms. But mostly it was being around the horses that calmed Frankie. Ethel had been right about that. Riding had steadied Frankie as much as friendship had.

Frankie ducked through the empty space between fence rails and headed into the barn; she could barely see her boots, the mist was so thick and gray.

Inside, the barn smelled of manure and fresh bales of hay and the grain they stored in large metal garbage cans. The horses nickered at her as she passed.

At the last stall on the left, she paused and lifted the latch. Silver Birch walked toward her, lips moving, looking for treats, breath snorting.

"Hey, girl," Frankie said, holding out her gloved hand.

Silver ate the grain messily, more falling to the ground than getting in her mouth. Frankie led the mare out into the aisle and saddled her quickly, pressing a knee to the mare's belly to aid her in tightening the girth.

In no time, Frankie and Silver were out on the trails, galloping through the mist. When Silver started to sound winded, Frankie slowed the mare to a trot, then a walk. They walked home slowly, clomping at a steady, calming pace.

У той прохолодний квітневий ранок вона прокинулась задовго до світанку й одяглася для верхової їзди. На вулиці було свіжо, по-весняному.

Вона полюбила солодкуватий запах повітря на Півдні. Її заспокоював ранішній туман, що стелився над травою. Вишневі дерева вздовж дороги вже цвіли, вкриті рожевим цвітінням. Етель була права, коли сказала, що верхова їзда заспокоює.

Френкі любила ці зелені пагорби, чорні чотирирейкові паркани, дерева, які змінювали вигляд залежно від пори року. Зараз молоде листя мало яскраво-лимонний відтінок і було вкрито рожевими пелюстками. Але найбільше її заспокоювали коні. І знову Етель мала рацію: верхова їзда зцілювала не гірше за дружбу.

Френкі пролізла крізь щілину між рейками огорожі й попрямувала до стайні. Туман був такий густий і сірий, що вона ледь бачила власні чоботи.

Усередині пахло навозом, свіжим сіном і зерном, яке зберігали в металевих сміттєвих баках. Коли вона проходила повз стійла, коні іржали їй у відповідь.

Біля останнього стійла зліва вона зупинилася й відкрила засувку. Сільвер Бірч підійшла до неї, одразу сунучи морду в пошуках ласощів.

– Привіт, дівчинко, – сказала Френкі, простягаючи руку в рукавичці.

Сільвер їла зерно незграбно, більше розсипалось, ніж потряпляло їй до рота. Френкі вивела її зі стайні і швидко осідлала, притискаючи коліно до живота кобили, щоб краще затягнути підпругу.

І вже за мить вони вирушили стежками, мчали галопом крізь туман. Коли Сільвер почала важко дихати, Френкі зменшила темп, спершу до рисі, потім до спокійного кроку. Вони повільно прямували назад, стукіт копит віддавався рівно й заспокійливо.

Back in the barn, she fed and watered the horses, turned Silver out, and headed back to the small bunkhouse. Early morning sunlight drenched the fields. Off to the left was the main house, with its steeply pitched roof, large and welcoming porch, and whitewashed wooden sides, where Ethel lived with her father. Well off to the right was the bunkhouse that had once boarded farmworkers. Over the past eighteen months, it had been remodeled into a two-bedroom cottage where Frankie and Barb lived. The three women had learned how to paint, demolish, rebuild, and do rudimentary plumbing. They'd spent hours haunting garage sales and hauling other people's junk to be their treasures. Many evenings were spent sitting around the sooty river-rock fireplace, talking. They never ran out of things to say.

Frankie climbed the few steps and went into the bunkhouse's only bathroom, where she showered, changed, and dressed for work.

She was out of the house and on her way to work before Barb was even out of bed.

***

In the morning, when Frankie stepped out of the tent, she found herself standing amid a veritable sea of male veterans—thousands—most of them about her age, wearing worn, stained fatigues and jeans and boonie hats; some wore peace symbols and carried flags from their states, their units. Hundreds of cars were parked near the park, their doors emblazoned with slogans, convoys from California and Colorado. More had parked on the grass.

As she stood there, a battered, beaten-up school bus drove up onto the grass, stopped, and opened its doors. Veterans exited the bus, singing, "What's it good for? Absolutely nothing!"

Повернувшись до стайні, вона нагодувала й напоїла коней, випустила Сільвер й пішла назад до маленької спальні. Ранкове сонце вже заливало поля своїм світлом. Ліворуч стояла головна будівля з крутим дахом, широким затишним ганком і побіленими дерев'яними стінами. Тут Етель жила разом із батьком. Далеко праворуч виднівся колишній гуртожиток для працівників ферми, а тепер невеличкий котедж із двома спальнями, в якому жили Френкі й Барб. За останні півтора року вони власноруч перетворили його на житло: навчилися фарбувати, ламати, будувати заново й навіть самостійно лагодити сантехніку. Вони проводили цілі години, нишпорячи по гаражних розпродажах у пошуках чужих непотрібних речей, які ставали їхніми скарбами. Багато вечорів проходили біля каміна, зробленого з річкового каменю – задимленого, але затишного, вони просто сиділи й розмовляли. Їм ніколи не бракувало тем.

Френкі піднялася кількома сходинками до єдиної ванної кімнати в будівлі. Прийняла душ і переодяглася в робочий одяг. Вийшла з дому ще до того, як Барб устигла прокинутися.

***

Вранці, коли Френкі вийшла з намету, її оточило справжнє море ветеранів — тисячі чоловіків — більшість її ровесники, одягнуті в поношені, забруднені військові форми, джинси, буні-капелюхи. Дехто носив символи миру, прапори своїх штатів чи підрозділів. Біля парку стояли сотні машин із гаслами на дверях, цілі колони з Каліфорнії, Колорадо. Ще більше машин було розставлено на траві.

Поки вона стояла, до парку підкотив побитий, вицвілий шкільний автобус. Зупинився, прочинилися двері і звідти вийшли ветерани, співаючи:

«Навіщо ця війна? Абсолютно ні для чого!»

In the center of the park, a bushy-haired man with a bullhorn jumped up into the back of a pickup truck onto which someone had spray-painted NO MORE! “My brothers-in-arms, it’s time. We’re marching to be heard today, we’re raising our voices—but not our fists, not our guns—to say, Enough. Bring our soldiers home! Line up behind Ron in the wheelchair. A single, unbroken column. Be peaceful. Don’t give the Man any reason to stop us. Let’s go!”

The men slowly formed a column, led by several veterans in wheelchairs who held flags. Behind them were men on crutches, men with burned faces and missing arms, blind men being led by their friends.

Barb and Frankie were the only two women in the park that they could see. They held hands and joined their brothers on the march across the Lincoln Memorial Bridge.

Vietnam veterans: a river of them, marching and chanting, holding signs in the air.

More men joined them, rushed forward, yelling out slogans, signs raised.

Someone bumped into Frankie so hard that she stumbled sideways, lost her hold on Barb’s hand, and fell to the ground. She yelled “Barb!” and heard “Frankie!” but men swarmed in between them.

Frankie couldn’t see her friend in the crowd. “Meet back at the tent!” she yelled, hoping Barb could hear.

“You okay, ma’am?” A man helped her to her feet.

He was young, blond, with a scraggly reddish-blond beard and mustache. He held on to her upper arm, steadied her. He wore torn, stained jungle fatigues, with the sleeves cut off. He’d drawn a huge peace symbol on his helmet. In his other hand, he held a sign that read VIETNAM VETERANS AGAINST THE WAR.

У центрі парку чоловік із кучерявим волоссям і мегафоном видерся на кузов пікапа, на якому фарбою було написано: ДОСИТЬ!

– Брати по зброї, настав наш час! – вигукнув він. – Сьогодні ми маршируємо, щоб нас почули! Ми піднімаємо свої голови — не кулаки, не зброю — а слово: «Досить. Поверніть наших солдатів додому!» Вишикуйтеся за Роном у візку. Йдімо однією колоною. Мирно. Без жодного приводу для зупинки. Ходімо!

Чоловіки почали формувати колону. На чолі ветерани в інвалідних візках, із прапорами в руках. За ними ті, хто ходив на милицях, з обпеченими обличчями, без рук, сліпі, яких вели їхні друзі.

Барб і Френкі були єдиними жінками в парку. Принаймні, з тих, кого можна було побачити. Вони трималися за руки і приєдналися до своїх братів, разом крокуючи через міст біля Лінкольн-меморіалу.

Колона ветеранів рухалась, скандуючи, з плакатами в руках. До них приєднувалися нові учасники, вигукуючи гасла, піднімаючи плакати.

Раптом хтось штовхнув Френкі так сильно, що вона спіткнулась, випустила руку Барб і впала.

– Барб! – крикнула вона.

– Френкі! – почула у відповідь. Але їх вже розділив натовп.

Френкі не могла побачити подругу.

– Зустрінемося біля намету! – закричала вона, сподіваючись, що та її почує.

– Ви в порядку, мем? – запитав чоловік, допомагаючи їй підвестися.

Молодий, світловолосий, із ріденькою рудувато-русою бородою й вусами. Він обережно тримав її за плече. На ньому була подерта джунглева форма з обрізаними рукавами, на шоломі величезний знак миру. В іншій руці він тримав плакат:

«ВETERАНИ В’СТНАМУ ПРОТИ ВІЙНИ».

The protesters kept moving, shoving the two of them forward.

“Stop the war! Bring them home! Stop the war! Bring them home!”

“You should move to the side, ma’am,” he said.

Someone jostled Frankie again. She stumbled. “I’m here to march.”

“Sorry, lady. This march is for vets. We’re trying to make a statement. Hopefully that asshole in the White House will listen to us and stop lying to the country.”

“I’m a veteran,” she said.

“Of Vietnam,” he said impatiently, looking ahead.

“I was there.”

“There weren’t women in ’Nam.”

The chanting grew louder. “Stop the war! Bring them home.”

“If you didn’t meet someone like me, you were lucky. It means—”

“Just move to the side, ma’am. This is for the men who were fighting. In combat, you know?” He disappeared into the moving crowd full of military shirts and bare chests and fatigues. Long hair and Afros and helmets.

What the hell?

So she didn’t belong here, either? “I WAS THERE,” she screamed in frustration.

She muscled her way forward, melded into the throng of protesters as they crossed the bridge. “Stop the war!” she said, raising her fist. “Bring them home!” Her voice was nothing amid the yelling, but she kept shouting, saying it louder and louder until she was screaming it, screaming at Nixon, at the administration, at the North Vietnamese. The more she shouted, the angrier she became; by the time they reached Arlington National Cemetery

Натовп тиснув. Їх обох штовхали вперед.

– Зупиніть війну! Поверніть їх додому! Зупиніть війну! Поверніть їх додому!

– Вам краще відійти вбік, мем, – сказав він.

Хтось знову штовхнув її. Вона ледь не впала.

– Я тут, щоб іти в марші.

– Вибачте, пані. Це хода для ветеранів. Ми намагаємося донести позицію. Хочемо, щоб той ідіот у Білому домі нас нарешті почув і перестав брехати країні.

– Я ветеран, – відповіла вона.

– Ми йдемо за В’єтнам. – Він нетерпляче відвів погляд.

– Я була там.

– У В’єтнамі не було жінок.

Скан

– Якщо ви не зустрічали таких, як я, вам пощастило. Це означає...

– Просто відійдіть, пані. Це для чоловіків, які були на передовій. У бою.

– І він зник у натовпі, у тому дикому морі військових курток, голих торсів, шоломів, афро, довгого волосся.

Що, чорт забирай, відбувається?

Невже і тут вона зайва?

– Я БУЛА ТАМ! – закричала Френкі в розпачі.

Вона пірнула в натовп, знову влилася в рух.

– Зупиніть війну! – вигукнула, піднявши кулак. – Поверніть їх додому!

Її голос губився в гулі скандування, але вона продовжувала кричати. Все гучніше. Поки не перетворився на крик. На вереск.

Вона кричала на Ніксона, на адміністрацію, на північно-в’єтнамців. І що більше кричала, то більше палало в ній люті.

with all those white crosses planted in the trimmed green grass, she was furious.

At Arlington Cemetery, policemen moved in to stop a group of blackclad women who carried wreaths.

“They’re Gold Star Mothers,” someone yelled.

“Let them through.” “Let them through, let them through, let them through,” the crowd chanted.

The Gold Star Mothers stood outside the entrance to the cemetery in a small clot, all in black, their movements blocked. It seemed they didn’t know where to go. None dropped their floral wreaths.

Gold Star Mothers, women who had lost their sons in Vietnam, being denied the opportunity to put wreaths on their sons’ graves. One of the mothers looked up, her cheeks lined with tears, and met Frankie’s gaze.

It made her think of her mother and the loss of her brother. Losing Finley had destroyed their family.

How dare the cops haul Gold Star Mothers away from their sons’ graves?

The mood of the marchers changed. Frankie felt the outrage, the anger. Frankie joined her voice in the chanting. “Let them in.”

“Hell, no, we don’t want your war!”

A helicopter flew threateningly over the crowd. Frankie heard the familiar thwop-thwop-thwop and thought of all the men who’d died. And she knew that helicopters had guns.

“Bring them home!” she screamed. “End the war!”

Коли вони дісталися до Арлінгтонського національного цвинтаря, з його білими хрестами, рівно виструганими в підстриженій траві, Френкі вже кипіла від гніву.

Там поліція перегородила шлях групі жінок у чорному, що несли вінки.

– Це матері «Золотої зірки», – закричав хтось.

– Пропустіть їх!

– Пропустіть! Пропустіть! – скандував натовп.

Матері «Золотої зірки» це ті, хто втратив синів у В’єтнамі, стояли, не знаючи, куди йти. Усі в чорному. Кожна тримала вінок. І жодна не випустила його з рук.

Їм не дозволяли покласти вінки на могили своїх дітей.

Одна з жінок підняла голову, на щоках сльози, й зустрілася поглядом з Френкі.

Френкі одразу згадала свою матір і втрату брата.

Смерть Фінлі розірвала їхню сім’ю.

Як можна не пустити цих матерів до могил їхніх синів?

У натовпі щось зрушилось. Гнів. Обурення. І Френкі долучилася до скандування:

– Впустіть їх!

– Ні, чорт забирай, ми не хочемо вашої війни!

Над головами загрозливо пролетів вертоліт. Френкі почула знайомий ту-ту-ту-ту і перед очима з’явилися обличчя всіх загиблих.

Вона знала, що вертольоти озброєні.

– Поверніть їх додому! – кричала вона. – Закінчіть війну!

Chapter 2. Kristin Hannah's feminist historical novel in Ukrainian translation: Challenges of Rendering special style of *The Women*

2.1. Genre characteristics and author's style of the novel *The Women*

Kristin Hannah's novel *The Women* (2024) is a historical fiction. It focuses on the Vietnam War, a period that in American cultural memory was associated only with male exploits, heroism, and courage. The main character, Frances "Frankie" McGrath, is a young girl from Southern California who volunteers as a nurse in the United States Army Nurse Corps. The author depicts not only the cruelty of war, which leaves its mark on the main character in the form of PTSD, but also the displacement of women from spaces for veterans, raising issues of sexism and the invisibility of women's contributions.

The idea for *The Women* originated more than twenty years before its publication, when Hannah first imagined a story centered on a nurse. The author began to realize her idea in early 2020, when the tireless work of nurses in hospitals reminded her of how, 60 years ago, women provided non-stop medical care to soldiers during the Vietnam War. In an interview, Hannah shared that the war era had "cast a huge shadow across [her] life." "For years, I wanted to write about the turbulence and chaos and division of the times, but it wasn't until the pandemic. ... That's when I knew I was ready to write about the women who served in the war and were forgotten at home." (LibraryThing Blog)

Although Kristin Hannah's *The Women* meets the basic criteria of a historical novel, recreating the spirit of the era, the historical background, and the social conditions of the Vietnam War, its genre specificity goes beyond the traditional historical narrative. The novel fits into the subgenre of feminist historical novels, where the focus is not so much on the events of the war as on the emotional experiences of women, their psychological reactions, traumas, and choices. In this type of prose, history appears not as a series of facts, but as a space of female memory and experience. As E. Pellicer-Ortín notes, in feminist interpretations of the war past, the female voice "overcomes the traditional militant perspective of war," opening up an alternative, emotionally charged perspective (Pellicer-Ortín, 2018). This is precisely Gennia's approach: she deliberately focuses on the inner world of her characters, their fears, solidarity, losses, and way of understanding war.

Stylistically, the novel also departs from the canon thanks to its intertextual structure. The author structures the narrative as a multi-layered text in which the central story is constantly interrupted by letters, memories, and internal monologues, embedded microtexts that create a separate intimate space for the heroine. This form of intertextuality is not limited to allusions, but becomes a means of female self-expression and psychological retrospection. According to K. Lisowska, feminist authors often use similar techniques to transform the heroic narrative and restore the voice of female experience, which has been suppressed in official history (Lisowska, 2014). In *The Women*, these intertextual fragments form a two-layered structure: the external world of frontline events and the internal, emotionally charged space of women, allowing the reader to experience the war "from within."

According to the definition in the Britannica online dictionary, a historical novel is "a novel that has as its setting a period of history and that attempts to convey the spirit, manners, and social conditions of a past age with realistic detail and fidelity" (Britannica). While this description offers a clear starting point, in practice the genre is much harder to understand.

Historical novels have always been a subject of debate, as it is quite difficult to determine an acceptable level of accuracy for an author's text that is not an exact reproduction of historical events. This genre is marked by hybridity. Jerome de Groot stresses that historical fiction is "a knotty one to pin down, including within its boundaries a multiplicity of different types of fictional

formats” (De Groot 2010). He emphasizes that the genre is marked by hybridity, a single text may contain elements of romance, detective fiction, thriller, or satire.

This shows that there are no strict or universal criteria for determining the right balance between fact and fiction. Still, most scholars agree that creating a believable sense of the past is essential for the reader’s engagement. As Fleishman notes, “most novels set in the past – beyond an arbitrary number of years, say 40–60 – are liable to be considered historical” (Fleishman 1971).

Therefore, looking more closely at the difference between an fictional novel and a historical one, it becomes clear that they share many common traits. For example, both feature fictional characters, a structured plot, and conflicts that drive the narrative. Yet, as De Groot observes, while both are rooted in realism and focus on character development, [the historical novel “fundamentally entails an engagement on the part of the reader... with tropes, (...) that are particular, alien, and strange” (De Groot 2010). In other words, the reader should feel immersed in an era that is no longer real.

Another key difference lies in the question of authenticity. As Nield (1998) points out, historical novelists often face the risk of being accused of “hoodwinking” their readers, since the recreation of a past era’s atmosphere can never be completely accurate. In this sense, the historical novel constantly balances between fact and imagination, between history and storytelling. In contrast, fictional novels are typically evaluated based on elements such as plot or character development, rather than their fidelity to historical truth.

From all of the above, we can highlight several defining features of historical novels:

1. **Temporal Distance** – The story must be set in a past beyond the living memory of the author, which demands research rather than personal recollection.
2. **Interplay of Fact and Fiction** – As Hayden White and others argued, history itself is narratively constructed, so fiction may aid in presenting truths about the past that pure chronicle cannot
3. **Reader’s Active Role** – Readers of historical novels are invited to negotiate between familiarity and estrangement, experiencing “the snap and tang of the past”

Unfortunately, there is currently no single classification of historical novels. De Groot points to the multiplicity of forms: from romanticized adventures in the tradition of Dumas to philosophical or postmodern re-workings of history (De Groot 2010). Meanwhile, Ukrainian scholar S. Andrusiv (Andrusiv, 1997), whose typology has been adopted by critics such as E. Baran and B. Valnyuk, distinguishes three broad groups:

1. **Historico-artistic** novels, where imagination and aesthetic reconstruction dominate.
2. **Artistic-historical** novels, where fiction and fact are balanced.
3. **Artistic-documentary** works, where documentation and archival evidence prevail, and imagination plays a secondary role.

As Andrusiv notes, “for each genre group a particular type of invention and artistic generalization is characteristic” and yet there remains “an inexhaustibility of sub-genre forms not always subject to classification” (Andrusiv, 1997). These forms test the boundaries of the genre but still belong to it as long as they engage consciously with the historical record.

2.2 Intertextuality in K. Hannah's novel *The Women*.

Reading Kristin Hannah's book *The Women*, it is hard not to notice how emotional the text is. The emotionality in the text is aimed not only at reflecting the characters' feelings, but also at evoking an emotional response directly from the reader. When discussing emotionality in literature, it is worth noting that it is not simply derived from real feelings but is conveyed through style, composition, intonation, rhythm, and cultural codes. Thus, emotionality in literature acts not only as an instrument of aesthetic influence but also as part of the author's style. It is through the writer's individual style that we can trace how emotional tension is created and conveyed.

One of the key features of the novel is its intertextuality, but not in the classical sense of quotations from other works, but in the form of letters and inserts that interrupt the main narrative

and introduce the heroine's emotional monologue. In these letters, the heroines express pain, memories, shame, love, everything that remains outside the frontline chronicle. In the context of a feminist historical novel, this strategy is essential: letters become a space for female self-expression and memory. In her analysis, researcher E. Gilbert shows that “intertextual practices in women's prose function as means of polyphony and deconstruction of dominant narratives.” (Gilbert, S. M., 2014)

This structure includes:

- the main narrative of events at the front, describing the actions of the heroines as nurses;
- inserted letters, which convey a different tone: personal, intimate, emotional;
- flashbacks and internal monologues, which form the polyphony of time and memory.

The letters are not just a “plot detail,” but intertextual insertions that create an internal dialogue within the work: the heroine corresponds, addresses her family, recalls the past, and we read her “other voice.”

According to Jessica Mason (Intertextuality in Practice), “An intertextual reference is any articulated, examinable product of narrative interrelation.” According to M. Allen's definition (Intertextuality, 2011), every text “exists not in isolation, but as part of an endless chain of quotations, allusions, and echoes of other texts.” From this, we can conclude that no work can be completely autonomous, and its essence is created in interaction with already established cultural meanings.

For convenience, we will divide intertextuality into **internal** and **external (Allusion)**.

Internal intertextuality refers to internal connections within a single text: repetitions of motifs, images, or references to previous events or episodes in the work.

External (Allusion) refers to connections between the text and other works, historical events, real people, or cultural phenomena.

Firstly, we need to define internal intertextuality and identify how it works. According to English Studies, «Intertextuality ... includes references or allusions within a text, where one part of the work may refer to or resonate with another part, creating layers of meaning and enriching the reader's understanding.». Unlike allusion references to other works, texts, or events, internal intertexts create a polyphony within a single narrative space and alter its composition and tone. In Christine Ghenni's novel *The Women* (2024), internal intertextuality is realized through the heroine Frankie McGratt's correspondence with her relatives and numerous flashbacks, which interrupt the main narrative. Contemporary research emphasizes that epistolary and multimedia practices in the 20th and 21st centuries have revived interest in such internal forms as means of psychologizing and polyphony in texts. Authors of *The Epistolary Renaissance: A Critical Approach to Contemporary Letter Narratives in Anglophone Fiction* (Löschnigg & Schuh, eds., 2018) state that “The prominence of letters in recent fiction is due in part to the rediscovery, by contemporary writers, of letters as an effective tool for rendering aspects of historicity, liminality, marginalization...”

We would like to examine the main functions of intertextuality in the work *The Women*:

1. Psychologization of the character. According to Kym Brindle, embedded texts provide access to intimate voices, inner doubts, guilt, and hope; letters particularly function as a means of confession or self-deception (Brindle, 2018).
2. Contrast and dialogue with the main narrative Letters and flashbacks contrast with the “external” description of events, creating a multidimensional view of the event (what happened and how the character feels about it).
3. Compositional function. Letters mark time boundaries and serve as breaks in the narrative's pace.
4. Social-discursive function Epistolary writing can represent the “public” or “private” language of the era (linguistic markers, forms of address, cultural codes).

In the narrative of *The Women*, letters form a distinct intertextual layer that both disrupts and enriches the main storyline. These epistolary insertions do more than simply diversify the form, they create shifts in tone, perspective, and emotional distance that deeply affect how the reader perceives Frankie's inner world. Broadly, the letters can be divided into two structural types, each serving its own narrative function.

The first type consists of letters that abruptly interrupt the ongoing events. They appear without any preparatory action, functioning almost like a narrative cut. This sudden insertion creates an immediate contrast between the emotional intensity of the main storyline and the often calmer, more curated tone of the letter. For instance, during a tense quarrel between Frankie and the man she cares about, when she discovers he has a wife and child, the scene is suddenly broken by a dated letter to her parents. This sharp transition underlines the emotional dissonance between Frankie's lived experience and what she chooses to share with her family.

"Sarah must be a saint to put up with your sorry ass." "That she is, McGrath," he said, looking at her sadly. "That she is."

May 16, 1967 Dear Mom and Dad, (...) The countryside is beautiful here. A kind of green I've never seen before, and the water is a stunning turquoise. We are in the monsoon season now... No wonder everything is so green."

Here, the intensity of confrontation—anger, betrayal, disillusionment—breaks off mid-emotion and gives way to a serene, almost idyllic description of Vietnam. Instead of acknowledging the chaos, Frankie constructs a soothing image meant for parental consumption. The dramatic rupture emphasizes how letters work as emotional self-regulation, a retreat into a controlled narrative, and a way to mask turmoil behind descriptions of natural beauty.

The second type of letters differs in structure and function: these are letters introduced gradually, through a description of the heroine's physical actions. Before the text of the letter appears, the narrative pauses to show Frankie writing, folding paper, opening a drawer, or holding stationery. These gestures serve as narrative bridges, softening the transition into the epistolary form. Such letters are not interruptions but rather extensions of the preceding events. They often serve as reflective commentary, Frankie summarizing, processing, or stabilizing what has just occurred.

"Thanks for being there for me, even from half a world away. I sure would love another picture from home. I miss you. Luv"

Frankie put down her pen, took a sip of warm TaB, and folded up the piece of thin blue stationery. Leaning sideways, she put the letter on her bedside chest, beside the stack of letters from home she'd been rereading.

In this example, the transition happens in reverse: the letter ends, and the narrative resumes, showing Frankie's physical environment, grounding her emotional expression in concrete action. The placement of the letter among others, the warm TaB, the bedside chest—all these details connect her handwritten words to her lived present moment, giving the letter a sense of continuity rather than rupture. The intertext thus becomes a natural, organic strand woven into the fabric of the narrative.

The third structural pattern occurs when the main narrative flows into the intertext instead of the other way around. Here, the action leads directly into a letter, and the reader witnesses how external events trigger the act of writing. These bridges emphasize the permeability between Frankie's internal and external worlds.

"In the glow of her bedside lamp, she opened her nightstand drawer and pulled out a piece of stationery with her full name written in elegant script across the top.

March 17 Dear Barb, I'm home. No one told me how tough it was, this re-entry."

This transition foregrounds the act of writing itself. By showing Frankie in a moment of solitude, illuminated only by her bedside lamp, the narrative visually marks the passage into a more intimate communicative space. The letter that follows carries emotional weight precisely because the narrative has prepared the reader for it through gesture, atmosphere, and pacing.

Throughout the novel, markers such as dates, salutations *My dear Mom and Dad*, shifts in

tone, and descriptions of physical action signal these transitions between the main text and the letters. These markers not only organize the narrative structure but also perform a semantic function: they highlight contrasts, emphasize emotional dissonances, and reinforce the duality of Frankie's life. In letters that interrupt scenes, the contrast is often stark—the narrative presents chaos, trauma, or conflict, while the letter offers an almost forced stability or beauty. In letters introduced through action, the epistolary voice becomes an extension of the narrative voice, providing clarification, emotional processing, or suppressed details.

After many letters, the narrative returns with added commentary, filling in omissions, revealing what Frankie hides, or expanding on the consequences of events she briefly mentions. This creates a layered perspective: the reader sees both Frankie's outward communication and her inner truth. This structural dynamic mirrors the broader thematic tension of the novel, the divide between the brutal reality of war and the sanitized, distant world of home, where her mother writes about trivial matters while people die around Frankie. The intertextuality of the letters, therefore, is not only a stylistic choice but a fundamental narrative mechanism that exposes the emotional fragmentation and dual existence at the core of Frankie's story.

However, intertextuality in *The Women* is not limited to internal microtexts or letters—the novel actively interacts with external cultural and historical codes, which brings us to another type of textual connection: allusion. According to Alfaro, "Allusion includes references to social and historical norms as well as earlier works" (Alfaro 1996). Allusion that refers to external events or social context is one of the most expressive ways of forming the cultural context of a work of art. It involves referring to real historical events, documents, quotations, literary or cultural codes that exist outside the text. Such references not only enhance the authenticity of what is depicted, but also allow the reader to immerse themselves more deeply in the historical or emotional atmosphere of the work.

As Jonathan Caller notes (*The Literary in Theory*, 2007), allusion "forces the reader to participate in a shared cultural experience, activating memories of other texts and events." In this way, the author does not simply quote or refer to other works, but creates a polyphonic space in which the past echoes the present.

In addition, according to Graham Allen (*Intertextuality*, 2011), allusion can perform several functions:

1. Aesthetic, when a quotation or allusion enriches the stylistic palette of a work;
2. Cognitive, when historical or documentary references help the reader better understand the context of the era;
3. Emotional, when references to well-known cultural events or images evoke certain associations or memories in the reader.

2.3 Rendering intertextuality in K. Hannah's novel *The Women*.

We rendered intertextuality in the translation of *The Women* using the translation techniques proposed by Molina and Albir. Their classification allows us to work with intertexts systematically, taking into account both the formal and functional aspects of the text. When translating letters, both those that abruptly interrupt the narrative and those that are linked to the plot, we used various techniques: modulation to reproduce changes in perspective and emotional tone, transposition to harmonize grammatical structures between English and Ukrainian, and variation in cases where cultural or contextual elements required meaningful transfer into Ukrainian literary norms.

The first example of intertextuality we would like to consider is a letter to a friend in which the main character talks about her loss:

... September 30, 1967 Dear Ethel, ... I don't know how to write this letter, but if I don't say the words to someone, I'll keep lying to myself. Jamie is gone ... (Hannah 2024, p. 114). – ... 30 вересня 1967 року Дорога Етель, ... Я не знаю, з чого почати, але якщо я цього не напишу, то й далі брехатиму собі. Джеймі більше немає ...

We used **modulation** to make the translation sound more natural and comprehensible for Ukrainian readers when rendering the following phrases: *I don't know how to write this letter*, *I don't say the words to someone*, and *Jamie is gone*.

In the case of *I don't know how to write this letter*, we also applied **omission**, since the word *letter* was not included in the Ukrainian version to maintain the natural rhythm and emotional tone of the sentence.

The following intertextual element reflects this sentiment through the use of **emotionally charged language**:

... *March 24, 1969 Dear Rye, This time at home has been a shit show ...* (Hannah 2024, p. 210). – ... *24 березня 1969 року Любий Рай, Цей час удома це просто пекло...*

The emotionally charged words in the source text are rendered through the idiom *пекло*, which conveys the meaning of a terrible or unbearable situation. Because of structural and idiomatic differences between English and Ukrainian, a literal translation would sound unnatural, as there is no direct equivalent of this expression in Ukrainian, so that while translating this sentence, we used the **variation** technique (Molina & Albir 2002, p. 510)..

The next example illustrates a different dimension of intertextuality is an intimate, deeply personal letter Frankie writes to her parents, long before she discovers that her father will reject her decision to serve in Vietnam:

... *May 16, 1967 Dear Mom and Dad, I am training to be a surgical nurse now...How's life back in the world?...* (Hannah 2024, p. 83). – ... *16 травня 1967 року Мої любі, мамо й тату, Зараз тренуюсь бути хірургічною медсестрою... Як у вас справи вдома?...*

Unlike the previous tragic letter, this one has a different emotional nature: warmth, trust, kinship. When translating this fragment, we applied **modulation**, rendering the phrase *How's life back in the world?* as *Як у вас справи вдома?* to adapt it to Ukrainian cultural and linguistic norms. In the source text, the expression *back in the world* reflects the perspective of soldiers or medical staff who are physically and emotionally detached from civilian life during the Vietnam War. This phrase conveys the contrast between the war zone and peaceful everyday life at home. Since there is no direct equivalent in Ukrainian that would sound natural and still carry the same emotional tone, we chose a more contextually appropriate rendering *Як у вас справи вдома?* which maintains the intended meaning of longing for normal life and emotional distance from family, while ensuring fluency and authenticity for the target audience. Also, the amplification technique was used in phrase *Мої любі* to emphasize Frankie's attachment to his parents, which corresponds to the intimate nature of the letter.

Although letters constitute the main and most noticeable layer of internal intertextuality, The Women uses another important variety of it—the return in the text to phrases, lines, and statements of deceased characters that are repeated in the mind of the main character. This is also a form of internal intertextuality, as the work contains fragments that function as autonomous semantic elements from the past but appear in the present narrative.

We can see the first example in the phrase:

You're safe, McGrath ... I've got you (Hannah 2024, p. 113). – *Ти в безпеці, МакГрат... Я поруч.*

This fragment functions in the novel as a voice of support that Frankie repeats to himself in moments of stress. When translating, we used the technique of literal translation, conveying *You're safe* as *Ти в безпеці*, and the modulation technique, translating *I've got you* as *Я поруч*.

Another instance:

She wrote *You fight* on one side of the stone and *McGrath* on the other (Hannah 2024, p. 112). – На камені вона написала: «*Борись з одного боку, а МакГрат – з іншого*».

This material text within the text is a phrase left on a stone, which itself becomes a microtext within the novel. This technique adds a layer of symbolism: it is like an “encrypted message” that outlives the events. Here, we used **modulation** and **literal translation**. The modulation reflects the syntactic order natural to Ukrainian and highlights the symbolic duality of the inscription.

The next example is also the voice of the deceased, who continues to be present in Frankie's inner world:

Frankie's mind played and replayed the last thing Jamie had said to her. *I love you, McGrath* (Hannah 2024, p. 111). – Її мозок продовжував знову й знову відтворювати його останні слова: *Я люблю тебе, МакГрат*.

This fragment was rendered using **literal translation** combined with **transposition**, replacing *Jamie* with *його* to avoid redundancy. The phrase *Я люблю тебе, МакГрат* was preserved in italics to mirror the original typographical emphasis on memory and trauma.

An instance of **allusion** can be seen in the letter from Frances's parents, which, unlike the previous one, is written in a less restrained but even more emotionally expressive way.

April 21, 1967 Dear Frances Grace ... In your absence, the country has gone mad. Sit-ins. Protests (Hannah 2024, p. 71). – 21 квітня 1967 року Дорога Френсіс Грейс, ... За твоєї відсутності країна збожеволіла. Сидячі страйки. Протести.

When translating this letter, we applied **amplification**, since the term *Sit-ins* has no direct equivalent in Ukrainian. Therefore, we added the word *страйки* ("protests" or "strikes") to help Ukrainian readers better grasp the socio-political context of the period. During the Vietnam War, many Americans were outraged by the government's decision to send young soldiers to their deaths.

The Summer of Love. (There wasn't so much as a mention of it in the *Stars and Stripes*.) It was vaguely obscene (Hannah 2024, p. 116). – Літо кохання... (У "Зірки і смуги" про це не згадували.)

When translating this phrase, we applied the **established equivalent** technique. The expression *The Summer of Love* refers to the social and cultural phenomenon of 1967 in the United States — a period marked by countercultural movements, mass protests against the Vietnam War, and the rise of hippie ideals of peace and free love. Since this historical event is widely known and has an established translation in Ukrainian cultural discourse — *Літо кохання* — we used the recognized equivalent to preserve the historical and cultural reference.

The phrase *Stars and Stripes* was rendered as *Зірки і смуги*, through a **literal translation technique** because in this scene, the reference is to the U.S. military newspaper, where Stars and Stripes literally mean the American flag. This adaptation maintains the reference to the military context of the Vietnam War.

Gold Star Mothers, women who had lost their sons in Vietnam (...) (Hannah 2024, p. 263) – Матері «Золотої зірки» це ті, хто втратив синів у В'єтнамі (...)

When translating this phrase, we used the **established equivalent** technique. The term *Gold Star Mothers* refers to a real American organization founded during the Vietnam War to honor mothers whose children died while serving in the military. This concept has an officially recognized analogue in Ukrainian cultural and historical discourse *матері Золотої зірки*. Since this equivalent already exists and is widely understood, a literal rendering was not necessary to achieve cultural accuracy.

You're being transferred to the Seventy-First Evac (Hannah 2024, p. 117). – Вас переводять у сімдесят першу евакуаційну лікарню.

In this case, we used **amplification**, since the original abbreviation *Evac* (short for *Evacuation Hospital*) might not be immediately clear to a Ukrainian reader. The addition of the word *лікарню* clarifies that this is a specific medical unit the 71st Evacuation Hospital, a real location in Pleiku during the Vietnam War.

The amplification was necessary to preserve the referential accuracy of the text, as omitting the clarification could obscure an important historical reference. This choice also contributes to the intertextual dimension of the novel, which frequently references authentic places, institutions, and cultural markers of the Vietnam War era.

The analysis of translation techniques applied to intertextual fragments identifies 20 instances of techniques used. Modulation is the dominant technique at 35%, reflecting the emotional and cultural nuances of letters and monologues. Literal translation accounts for 20%,

primarily in emotionally charged phrases. Amplification is at 15%, clarifying cultural references for the Ukrainian audience. Established equivalents make up 10% for culturally specific expressions like "Summer of Love." Less common techniques: omission, variation, transposition, and typographical preservation – each represents 5%, but were vital for maintaining emotional authenticity and stylistic distinctiveness.

2.4 Literary devices in *The Women* by Kristin Hannah

However, the expressiveness of *The Women* is also shaped by internal stylistic devices that structure the emotional and psychological level of the text. After considering cultural and referential layers, it is logical to turn to how the author constructs the intimate, subjective space of the novel. The first technique to be considered is parenthesis.

According to the *Book of Literary Terms*, **parenthesis** is “the insertion of material that interrupts the thought.” (Turco, 2020). Essentially, it is a deliberate interruption of a sentence to emphasize certain moments in the plot, dialogues, etc. This attracts the reader's attention and gives the prose a more informal or conversational tone.

According to Harris, parenthetical remarks can be introduced in several ways, each differing in tone and level of emphasis:

The most dramatic form of parenthesis is the dash. Their use in text is usually characterised by a sharp interruption of the sentence in order to make an author's remark, which is typically used to provide additional information or to clarify a point. For example: The moral trauma after the war was so severe – she is still being treated for PTSD – that she finds it difficult to integrate into civil society.

The second, less dramatic form is the comma. The text appears more harmonious when they are used, as it lessens the sense of interruption. For example: There was a sound, like the ones she had always heard in Vietnam, so she immediately fell to the ground.

The last type of parenthesis is brackets. When using this type, the author's remark appears as though it is of an optional nature, and is separated from the main narrative. For example: In war, various types of equipment (including cold weapons) are issued to enable more effective defence and attack.

Harris claims that parentheses are more than just a typographical device; it is a rhetorical strategy with specific communicative functions.

Focusing on the first type of parenthesis, the dash, it is used to force the reader to pause briefly and pay attention to the inserted remark before moving on to the main part of the sentence. In addition, dashes can create a more conversational style of narration. In spoken language, we convey intonation and emotional nuances with our voice, but in written language, this effect can be achieved with parentheses. This creates a sense of closeness between the author and the reader, as if the author is addressing them directly.

From the point of view of cognitive perception, parenthetical constructions activate the reader's attention. Due to the need to pause for a moment and reflect on the inserted comment, the reader interacts more deeply with the text. As Harris notes, parentheses are particularly effective in keeping the reader's attention on the main idea while emphasizing the inserted element.

Thus, parenthesis allows the author to weave additional comments into the syntactic flow of the sentence.

Another literary device used in the novel is enumeration. According to the *Book of Literary Terms*, **enumeration** is a stylistic device based on the listing of several homogeneous elements within a sentence or a longer syntactic structure. This device creates an effect of accumulation, rhythm, or intensification (Turco, 2020). Enumeration often functions not merely as a descriptive technique but as a way of structuring emotional and psychological experience within the narrative.

As stylisticians note, enumeration can serve several purposes. First, it may recreate the overwhelming sensory experience of a character by piling up details, impressions, or actions that

the character perceives simultaneously. Second, enumeration may intensify the emotional state; the more items accumulate, the stronger the feeling of pressure, chaos, exhaustion, or urgency. Third, it may work as a way of slowing down the narrative and drawing the reader's attention to a set of significant details. In narrative prose, enumeration often appears in moments of heightened tension or internal fragmentation.

Then, exclamation sentences. In fiction, **exclamation sentences** do not simply record speech, they dramatize the character's emotional state and provide direct access to embodied reaction.

The Book of Literary Terms defines an exclamatory sentence as "a construction whose primary function is the expression of affect." (Turco, 2020). Importantly, exclamation sentences can appear both in dialogue and in the narrator's voice, though their function differs. In dialogue, they recreate authentic emotional speech; in narration, they introduce a moment of heightened subjectivity, temporarily breaking the neutral descriptive flow.

Exclamation sentences can therefore serve as emotional markers within the narrative, helping the reader to identify shifts in mood, tone, or psychological intensity. Their sporadic but strategic use in literary prose allows the narrator or characters to step out of neutrality and express raw, unmediated feeling.

2.5 Rendering literary devices of K. Hannah's novel *The Women into Ukrainian*

It is essential to examine how specific stylistic devices function within the narrative and how they are rendered in Ukrainian. One of the earliest and most illustrative examples is the use of parenthesis, which plays a significant role in shaping the rhythm, emotional depth, and internal fragmentation of the heroine's experience. The first occurrence of parentheses in the text is observed in the following sentence:

Because her patients couldn't speak, she took extra care with each one to assess—and assume—their pain levels (Hannah 2024, p. 61). – Її пацієнти не говорили, тож їй доводилося вчитись бачити, помічати — і здогадуватися — хто наскільки страждає.

When translating this sentence, we applied a **literal translation** technique. In translating the text into Ukrainian, the decision was made to preserve the use of dashes. In this case, the stylistic device serves to highlight the protagonist's lack of understanding of the complexities of war. It becomes clear that she had never experienced such injuries before, nor had she ever encountered patients in such severe conditions. Considering her limited nursing experience in her small hometown, it is unlikely that she had ever been exposed to such intense and traumatic situations.

The following example also illustrates the use of parentheses:

It was even worse than the whiskey she'd drunk—with Jamie—on her first night here (Hannah 2024, p. 113). – Гірше, ніж те віскі, яке вона пила — з Джеймі — в першу ніч.

When translating this fragment, we used **literal translation**. The parenthetical phrase serves as a quiet yet deeply emotional interruption. Grammatically, it breaks the flow of the main sentence, but in meaning, it reopens a wound, the painful memory of Jamie, who has already died by this point in the story. By choosing dashes instead of commas or brackets, Kristin Hannah emphasizes the suddenness and intensity of the emotion. It's a brief moment of grief that overtakes the character's thoughts. Keeping the dashes in the Ukrainian translation works especially well, as it preserves that sense of abrupt and involuntary remembrance.

No one was laughing or singing or dancing, not on this night, not in the wake of what had happened to Jamie (Hannah 2024, p. 113). – Ніхто не сміявся, не співав, не танцював. Не цього разу. Не після Джеймі.

In translating this passage, we applied the **modulation** technique, as phrase *not in the wake of what had happened to Jamie* was translated as *Не після Джеймі* to preserve the dramatic effect in the sentence. In the original text, the phrase "not on this night, not in the wake of what had

happened to Jamie” functions as a parenthetical remark that momentarily interrupts the narrative flow to emphasize the cause of collective grief. In the Ukrainian translation, this effect is recreated not through punctuation, but through syntactic fragmentation — short, standalone sentences that replicate the emotional pause of parentheses and underline the finality of Jamie’s death.

Another powerful stylistic device in the novel is **enumeration**. It is used to convey exhaustion, routine, and the endless repetition of military duties:

I spend my shift shining bright lights into my patients’ eyes, marking down any pupil dilation, or lack thereof, changing surgical dressings, suctioning wounds, monitoring ventilators, changing IVs, turning paralyzed patients every few hours, pinching or poking places on the bodies to see if they can feel pain (Hannah 2024, p. 60). – *Цілі зміни я займаюсь тим, що свічу в очі пацієнтам, слідкую за зіницями, змінюю пов’язки, обробляю рани, слідкую за апаратами, перевертаю паралізованих, ставлю крапельниці, перевіряю, чи відчують вони біль.*

In this excerpt, the stylistic device of enumeration conveys the protagonist’s exhaustion and emotional detachment during her first days at the military hospital. The repetitive listing of medical tasks creates a cumulative rhythm that mirrors the monotony and psychological pressure of her routine.

In the translation, we applied the **literal translation technique**, preserving the syntactic structure and the rhythm of enumeration to maintain the cascade-like effect of the original.

The following example of enumeration highlights the value of human support in the chaos of war:

I’ve made two friends over here. Ethel Flint, an ER nurse from Virginia, and Barb Johnson, a surgical nurse from Georgia. They’re keeping me sane. My superior, Captain Smith, is great, too. He’s from a small town near Kansas City. You would love him, Dad (Hannah 2024, p. 61). – *Я вже маю тут двох подруг: Етель Флінт, вона з «швидкої» з Вірджинії, і Барб Джонсон, хірургічна медсестра з Джорджії. Вони допомагають мені не з’їхати з глузду. Мій начальник, капітан Сміт, теж класний. З маленького містечка біля Канзас-Сіті. Тобі б він сподобався, тату.*

The passage again uses **enumeration** to emphasize the heroine’s need for emotional connection and the importance of the people around her. Each detail — name, origin, position — reflects the narrator’s attachment to her companions and her attempt to find stability in chaos.

In the translation, we used the **established equivalent technique** for geographical names (Virginia, Georgia, Kansas City) and a combination of **transliteration** (Барб, Джонсон) and **transcription** (Етель, Сміт), following P. Newmark’s typology of proper-name translation (1988, pp. 213–214).

As Newmark notes, transliteration is used when phonetic rendering is prioritized over semantic adaptation, while transcription and adaptation compensate for asymmetry between SL and TL phonemic systems. These techniques ensure naturalness and recognizability in the target language.

Exclamatory sentences also play a special role in Franki’s letters, a key intertextual element of the novel. Letters should sound like “living speech,” not literary and restrained, but impulsive and emotionally raw. That is why the author actively uses exclamation:

Please write back soon! (Hannah 2024, p. 61). – *Чекатиму на відповідь!*

This emotionally charged sentence expresses longing and hope. We used **modulation**, changing the perspective from an imperative (write back) to an emotional declarative form that better fits Ukrainian communicative norms.

Another example of an exclamatory sentence is also taken from the letter:

I’m learning so much! (Hannah 2024, p. 60). – *Я так багато вчусь!*

Here, the **literal translation technique** was used, as the emotional tone and structure of the original sentence are fully compatible with Ukrainian syntax. The exclamation mark preserves the protagonist’s enthusiasm and exhaustion during her early days as a nurse.

In the characters’ emotional speeches, both exclamatory constructions and various forms of repetition play significant roles. These elements create an internal rhythm in the utterances and

enhance the psychological impact of the text on the reader. For example, one notable technique is the use of epiphora:

You're right. I know you're right (Hannah 2024, p. 116). – Ти маєш рацію. Я знаю, що ти маєш рацію.

Here we used **established equivalent** (ти маєш рацію) and **literal translation** in the second sentence to preserve conversational authenticity.

Another instance is a sentence from the letter that Frances' mother wrote:

The world changes for men, Frances. For women, it stays pretty much the same (Hannah 2024, p. 71). – *Світ змінюється для чоловіків, Френсіс. Для жінок він залишається майже таким самим.*

In this sentence the author used anaphora to emphasize the difference in attitudes toward men and women between men and women. We used **literal translation** to preserve the parallel syntactic construction (for men / for women), which underscores gender contrast, a key feminist motif of the novel.

The analysis of translation techniques in fragments with parentheses, enumeration, exclamatory constructions, anaphora, and epiphora reveals 11 instances of concrete techniques. Literal translation is the most common (45.45%), aligning with the text's stylistic features that allow for direct reproduction in the target language. Modulation and established equivalents each represent 18.18%, mainly in emotionally intense and culturally specific contexts. Transliteration and transcription are less frequent (9.09% each), used for proper names to ensure phonetic accuracy.

2.6 Non-standard vocabulary in in feminist historical novel *The Women* by K. Hannah

Emotionally charged vocabulary in *The Women* is one of the key ways of conveying the inner state of the characters, because it is through emotionally charged words that the writer creates an atmosphere of exhaustion, fear, guilt, shame, and loss, i.e., feelings that cannot be conveyed with neutral vocabulary. As A. Wierzbicka notes: "Emotional meanings are encoded differently in different languages, and translators must reconstruct not only the semantic content but also the expressive force of the original." (Wierzbicka, 1999, p. 145). So its correct reproduction in translation is critically important.

In *The Women*, emotionally charged vocabulary often appears in letters, because a letter is an intimate space where the characters allow themselves to speak sincerely, without censorship, often in a state of affect. That is why the translation of such fragments requires not only linguistic accuracy, but also careful reproduction of the psychological weight that is expressed in each word.

2.7 Rendering non-standard vocabulary of *The Women* by K. Hannah into Ukrainian

The first example demonstrates an emotional outburst, formed in a short but extremely expressive phrase:

Damn war (Hannah 2024, p. 115). – *Клята війна.*

This sentence consists of only two words, but it conveys accumulated anger, despair, and exhaustion. The conciseness of the phrase reflects its nature: it is not a reflection, but an emotional outburst. An **established equivalent** was used in the translation process, as the Ukrainian expression *клята війна* naturally conveys the frustration and irritation inherent in the English original.

Gradually, the emotionally charged vocabulary in the novel takes on a harsher, more "physical" form, reflecting the dehumanizing impact of war. The following excerpt demonstrates

a more radical level of emotionality:

This soldier came in on a litter, all blown to shit (Hannah 2024, p. 208). – Привезли солдата. На ношах. Просто, бляха, в м'ясо.

The English profanity *shit* expresses horror and disgust. It was translated by a stronger Ukrainian swear word *бляха*, which, using variation to represent **strengthening** of the original emotional intensity to match TL norms of expressiveness. In the translation, it was particularly important to convey not only the degree of horror, but also the rhythm and fragmentary nature of the sentence, as short, broken phrases reproduce the nature of speech of a person in a state of shock. That is why the text is translated as a series of short sentences *Привезли солдата. На ношах. Просто, бляха, в м'ясо*, which conveys the same effect of breathlessness, confusion, and shock.

The quantitative analysis of the techniques applied to the translation of emotionally charged vocabulary shows that three translation techniques were used in the selected fragments. Established equivalents account for 33.3%, allowing for the reproduction of culturally natural expressions. Variation, also 33.3%, enhances the impact of original profanity according to Ukrainian norms. Modulation, including syntactic adaptations, makes up the final 33.3%, preserving the source text's rhythm and psychological tension.

Conclusions

This translation project involves translating five chapters of the novel "The Women," accompanied by the translator's notes, which describe the translation techniques employed. The analysis of the source text reveals that Hannah's writing style heavily utilizes intertextuality, particularly through letters that interrupt the narrative and express the heroines' emotions. These epistolary elements require careful translation choices, as they differ in tone, register, rhythm, and emotional intensity from the main narrative. Their intertextual nature enhances the authenticity of the historical context and offers deeper insights into the characters' psychological states. Therefore, accurately rendering these passages is crucial for preserving the structure and communicative impact of the original text. passages essential for maintaining the structure and communicative effect of the original.

An analysis of intertextual fragments (letters, internal repetitions, material inscriptions, allusions) revealed the use of 20 translation techniques. The most common technique is modulation (35%). It is intertextuality as a space for personal voice, memory, and emotions that requires the translator to move away from literalism and adapt the image, intonation, or cultural subtext. Thus, modulation is the leading technique in the translation of intertextual elements.

Analysis of fragments with stylistic devices such as pharentesis, enumeration, exclamation sentences, anaphora, and epiphora revealed the use of 11 translation techniques. The most common was the literal translation technique (45.45%), which allowed the syntactic organization and rhythm of the original to be preserved.

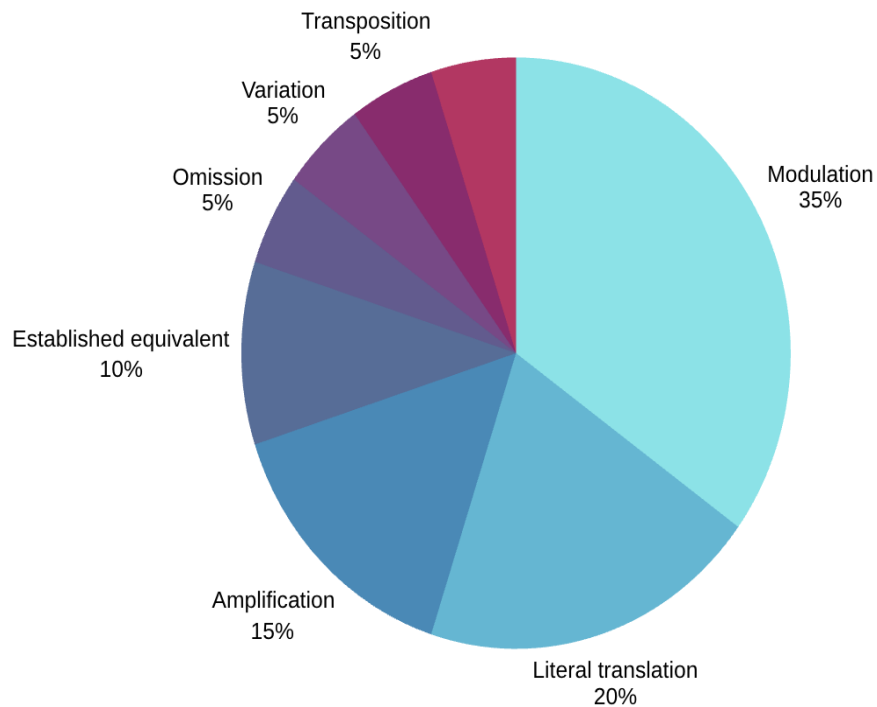
Within the analysis of emotionally charged vocabulary, three main techniques were identified, which are distributed evenly (33.3% each): established equivalent, variation, and modulation.

The results of the study indicate that translating *The Women* necessitates a flexible blend of various translation techniques to effectively capture the complexity of women's war history, emotional depth, intertextual references, and the multifaceted nature of the text. The translated excerpts and the analysis demonstrate that a keen focus on the author's style, as well as on the cultural and psychological aspects of intertexts, is essential for accurately conveying the novel's poetic qualities in Ukrainian.

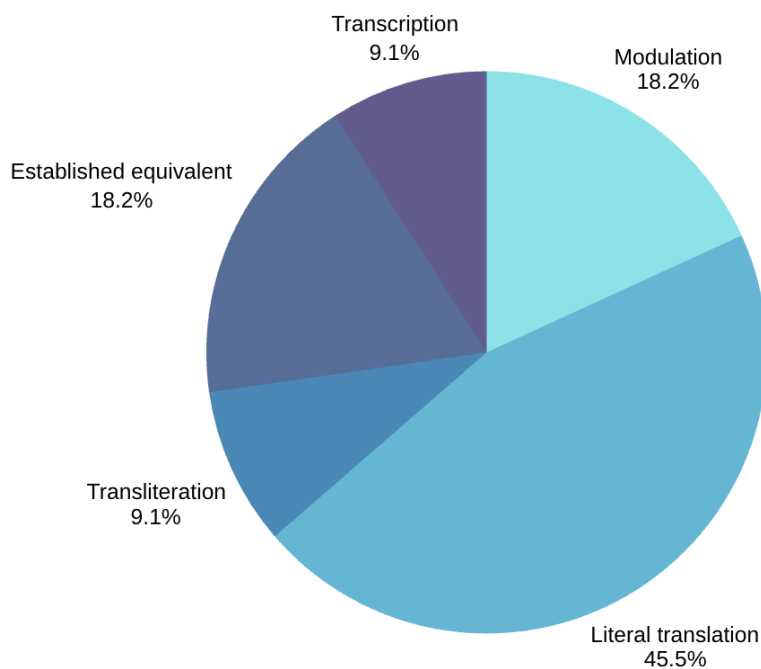
List of references

1. Allen, G. (2011). *Intertextuality* (2nd ed.). Routledge.
2. Alfaro, M. J. M. (1996). Intertextuality: Origins and development of the concept. *Atlantis*, 18(1/2), 268–285.
3. Andrusiv, S. (1997). *Ukrains'kyi istorychnyi roman: Ontolohiia ta typolohiia zhanru* [Ukrainian historical novel: Ontology and typology of the genre].
4. Brindle, K. (2018). *The epistolary renaissance*. De Gruyter.
5. Britannica. (n.d.). *Historical novel*. <https://www.britannica.com/art/historical-novel> (дата звернення: 06.08.2025).
6. Culler, J. (2007). *The literary in theory*. Stanford University Press.
7. De Groot, J. (2010). *The historical novel*. Routledge.
8. Fleishman, A. (1971). *English historical novel: Walter Scott to Virginia Woolf*. Johns Hopkins University Press.
9. Gilbert, S. M. (2014). *Rereading women: The essays of the Contemporary Women's Writing*. W. W. Norton.
10. Harris, R. A. (1993). *The linguistics wars*. Oxford University Press.
11. LibraryThing. (2024). *Author interview: Kristin Hannah*. <https://blog.librarything.com/2024/02/author-interview-kristin-hannah/> (дата звернення: 06.08.2025).
12. Lisowska, K. (2014). *Women and intertextuality: On the example of Margaret Atwood's The Penelopiad* (27 pp.).
13. Löschnigg, M., & Schäffer-Schuh, M. (Eds.). (2018). *The epistolary renaissance: A critical approach to contemporary letter narratives in Anglophone fiction*. De Gruyter.
14. Mason, J. (2019). *Intertextuality in practice*. Bloomsbury Academic.
15. Molina, L., & Hurtado Albir, A. (2002). Translation techniques revisited: A dynamic and functionalist approach. *Meta*, 47(4), 498–512.
16. Newmark, P. (1988). *A textbook of translation*. Prentice Hall.
17. Nield, J. (1998). *A guide to the best historical novels and tales*. Academy Chicago Publishers.
18. Pellicer-Ortín, S. (2018). *Liminal and transmodern female voices at war: Resistant and healing female bonds in Libby Cone's War on the Margins*.
19. Shipley, J. T. (1970). *The dictionary of world literary terms: Forms, technique, criticism*. Littlefield, Adams & Co.
20. Wierzbicka, A. (1999). *Emotions across languages and cultures: Diversity and universals*. Cambridge University Press.
21. Turco, L. (2020). *The book of literary terms: The genres of fiction, drama, nonfiction, literary criticism, and scholarship* (2nd ed.). University of New Mexico Press.

Appendix A
Translating Intertextuality: Translation Techniques According to Molina, I., & Hurtado Albir

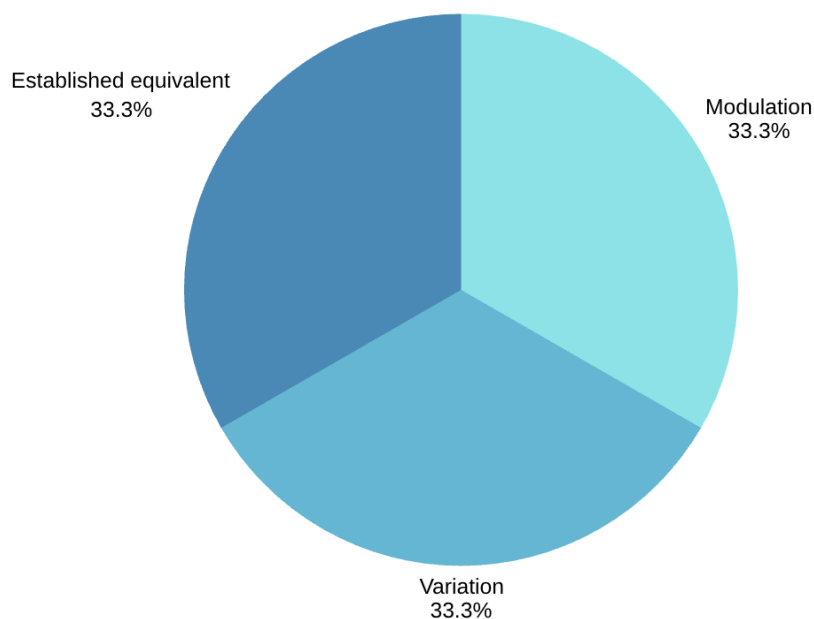

Appendix B
Translating Literary Devices: Translation Techniques According to Molina, I., & Hurtado Albir

Appendix C

Translation Non-Standard Vocabulary: Translation Techniques According To Molina & Hurtado Albir

Appendix D

